

Odnosi Jugoslavije i Alžira u prvoj polovici 1960.- ih: strategija izgradnje meke moći

Tot, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:735859>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA POVIJEST

DORA TOT

**ODNOSI JUGOSLAVIJE I ALŽIRA
U PRVOJ POLOVICI 1960-IH:
STRATEGIJA IZGRADNJE MEKE MOĆI**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc., Nenad Pokos

Sumentor: doc. dr. sc., Stipica Grgić

Zagreb, 2018.

Sažetak

Nakon raskola sa Sovjetskim savezom 1948. godine, Jugoslavija je intenzivno pokušavala pronaći svoje mjesto u snažno bipolarnom međunarodnom sustavu. Suočen s potencijalnom diplomatskom izolacijom, jugoslavenski politički vrh ubrzo je pronašao pragmatično rješenje. Krajem 1950-ih započeo je provoditi vanjsku politiku nesvrstavanja, koja nije bila značajna samo radi pružanja legitimiteta ambicioznom međunarodnom položaju Jugoslavije, već je bila i od vitalne važnosti za sigurnost i opstanak same države.

Politika nesvrstavanja zahtijevala je snažnu i široku podršku, koja je prvenstveno dolazila od novooslobođenih afro-azijskih zemlja, budući da službeno nisu bile priklonjene ni jednom od dvaju ideoloških polova. Odlučna u ostvarenju cilja, Jugoslavija je prije svega morala stvoriti pozitivan i atraktivan imidž među nesvrstanim zemljama. Jedan od najvažnijih partnera Jugoslavije u prvoj polovici 1960-ih bio je Alžir, s kojim je održavala intenzivne odnose tijekom predsjednikovanja Ahmeda Ben Belle. Ovaj je primjer posebice prikladan za proučavanje s obzirom na to da su temelji bilateralnih odnosa postavljeni čak i prije nego što je Alžir postao suverena država.

Ova studija slučaja odnosa između Jugoslavije i Alžira početkom 1960-ih pruža novi uvid u jugoslavensko pozicioniranje u Trećem svijetu kroz prizmu meke moći. Premda uglavnom vezana uz proučavanje suvremenih međunarodnih odnosa, ovaj povijesni slučaj analiziran je preko teorije „meka moći“ koju je razvio John Nye, pod hipotezom da ona objašnjava tada rastući utjecaj Jugoslavije u Trećem svijetu, a s obzirom na to da država nije posjedovala tradicionalne izvore moći. Cilj je rada analizirati različite aspekte jugoslavenske politike prema Alžiru i ustvrditi je li Jugoslavija putem bilateralnih odnosa izgrađivala svoju meku moć. Osim toga, američki politolog Alvin Z. Rubinstein prepoznao je sličan jugoslavenski pristup prema Trećem svijetu, opisujući ga kao „izgradnju utjecaja“.

Prvi dio rada raspravlja o tome kako je Jugoslavija postigla vrijedne političke dobitke tijekom Alžirskog rata neovisnosti pružanjem diplomatske, vojne i humanitarne potpore Fronti nacionalnog oslobođenja, koja je kasnije postala vodeća politička stranka Alžira. U drugom dijelu, razmatra se intenzitet bilateralnih aktivnosti i jugoslavenske politike prema Alžiru koju su karakterizirali napor u pružanju širokog spektra pomoći u izgradnji države. Točnije, prenošenju iskustava samoupravnog socijalizma, trgovinskom razmjenom stimuliranom povoljnim kreditima, slanjem stručnjaka u okviru tehničke pomoći, nastavkom humanitarne pomoći te obrazovanjem budućeg alžirskog stručnog kadra. U iznošenju povijesnog narativa,

uz sekundarnu literaturu razmatrani su primarni izvori kao što su diplomatska korespondencija, službena državna i diplomatska izvješća te relevantni novinski članci toga doba.

Premda se može pronaći nekoliko objašnjenja za jugoslavensku politiku prema Alžiru, poput širenja samoupravnog socijalizma, otvaranja novog tržišta i izvoza sirovina, ali i suparništva s Kinom u Trećem svijetu, ovaj rad tvrdi da je njezin glavni cilj bio izgraditi meku moć, koja bi Jugoslavija omogućila utjecaj radi alžirskog priklanjanja politici nesvrstavanja. U širem, globalnom kontekstu, kako bi se stekla poštovanje i ugled, Jugoslavija je vodila strategiju izgradnje meke moći usmjerenu kroz razvoj bilateralnih odnosa, što je trebalo rezultirati skupinom zemalja koje podupiru, slijede i imitiraju njezinu politiku nesvrstavanja. U konačnici, rad ostavlja otvoreno pitanje dosega, efikasnosti i uspjeha jugoslavenske meke moći u Trećem svijetu za daljnja i detaljnija istraživanja.

Ključne riječi: Alžir, Jugoslavija, meka moć, nesvrstavanje, Treći svijet

Abstract

Yugoslavia – Algeria Relations in the Early 1960's:

A Soft Power Strategy

After the split with the Soviet Union in 1948, Yugoslavia was intensively trying to find its place in the strongly bipolar international system. Facing a potential diplomatic isolation, Yugoslav political elites soon found a pragmatic solution. By the end of 1950's, they started pursuing a foreign policy of non-alignment, which was not only significant for providing legitimacy to Yugoslavia's ambitious position in the international system, but was of a vital importance for the security and survival of the state itself.

The non-alignment policy demanded a strong and wide-range support, primarily coming from newly independent countries, since they were not officially sided with any of the two ideological poles. Determined to fulfil this goal, Yugoslavia foremost had to create a positive and attractive image among the non-aligned countries. One of the most important partners of Yugoslavia in the first half of the 1960's was Algeria, with which it was conducting intense affairs during the presidency of Ahmed Ben Bella. This example is especially engaging for research since the foundations of bilateral relations were set even before Algeria became a sovereign country.

The case study of Yugoslavia–Algeria relations in the early 1960's brings a new perspective on Yugoslav positioning in the Third World through the prism of *soft power*. Although mostly related to the study of International relations, this historical case is approached drawing from John Nye's theory of *soft power* under the hypothesis that it provides an explanation for Yugoslavia's growing influence in the Third World, considering that the country lacked traditional sources of power. The aim of the thesis is to analyse various aspects of Yugoslav policy towards Algeria and to establish whether Yugoslavia was building its soft power through these bilateral relations. Besides, political scientist Alvin Z. Rubinstein recognized a similar Yugoslav approach towards the Third World, describing it as *influence-building*.

First part of the thesis discusses how Yugoslavia had made valuable political assets during the Algerian War of Independence by providing diplomatic, military and humanitarian support to the National Liberation Front, that was about to become country's leading political party. In the second part, the intensity of bilateral diplomatic activities and the Yugoslav policy

towards Algeria, characterised by efforts in providing wide-range assistance in *state-building*, are examined. More precisely, these were the transfer of experiences in self-management socialism, trade-exchange stimulated by favourable loans, technical assistance, humanitarian aid and education of future Algerian specialists. In providing a historical narrative, alongside secondary literature, there were considered primary sources such as diplomatic correspondence, official state reports and relevant newspaper articles of the time.

Although several explanations can be found for the policy towards Algeria, as the spread of Yugoslav self-management socialism, new market and industrial expansion as well as the rivalry against China in the Third World, this thesis argues that its principal objective was to build Yugoslavia's soft power, subsequently influencing Algeria for supporting the policy of non-alignment. To put it in a global context, in order to gain respect and admiration, Yugoslavia was conducting a soft power strategy that focused on developing bilateral relations, which would eventually result in a group of countries supporting, following and imitating its non-alignment policy. Additionally, the question of scopes, efficiency and success of Yugoslav soft power in the Third World remains open for further and more detailed research.

Keywords: Algeria, Yugoslavia, soft power, Non-Alignment, Third World

Sadržaj

Sažetak	i
Abstract	iii
Sadržaj	v
1. Uvod: Teorijski okvir i koncept „meke moći“	1
2. Politika nesvrstavanja: glavno sredstvo jugoslavenske diplomacije	3
3. Prijateljstvo stvoreno u ratu: podrška nezavisnosti Alžira	5
3.1. Pokušaj politike posredovanja	6
3.2. Otvorena podrška	8
3.3. Javna diplomacija Jugoslavije u vrijeme Alžirskog rata	13
4. Podrška izgradnji alžirske države	16
4.1. Izvoz jugoslavenskog samoupravnog socijalizma	17
4.2. Ekonomska suradnja i tehnička pomoć	21
4.3. Omladinska i studentska politika	27
5. Beograd protiv Bandunga: Jugoslavensko-kinesko rivalstvo	34
6. Appendix: Titov posjet Alžiru – vrhunac odnosa	39
7. Zaključak	42
Bibliografija	44

1. Uvod: Teorijski okvir i koncept „meke moći“

Faktore vanjskopolitičkog uspjeha države bez većeg ekonomskog i vojnog značaja kakva je bila Jugoslavija treba tražiti izvan tradicionalnih okvira proučavanja moći i utjecaja. Termin „tvrda moć“ (*hard power*) definira tradicionalno poimanje moći koju određuju „veličina populacije i teritorija, materijalni resursi, ekonomske mogućnosti, vojna snaga te politička stabilnost i kompetencije“.¹ Prema tome modelu, utjecaj države proizlazi iz njezinih vojnih, ekonomskih i tehnoloških mogućnosti, koje omogućuju ostvarenje ciljeva putem prijetnje ili prinude.² Uzmu li se u obzir navedene odrednice, postaje jasno da je za slučaj Jugoslavije nužno primijeniti alternativni pristup moći i utjecaju, koji karakterizira stvaranje pozitivnog imidža u međunarodnim odnosima. Naime, promoviranjem pozitivnog imidža država stječe poštovanje, blagonaklonost i podršku drugih država, što povećava njezin međunarodni ugled i utjecaj. Američki politolog Joseph Nye ovakav je koncept nazvao „meka moć“ (*soft power*). Definirao ga je kao mogućnost utjecaja na druge radi željenih ciljeva kroz privlačnost, a ne prisilu ili plaćanje. Kao tri primarna izvora meke moći Nye navodi vanjsku politiku, političke vrijednosti i kulturu, čiji učinak ovisi o političkom kontekstu i percepcijama javnosti ciljane države.³ Država mekom moći ostvaruje utjecaj na način da druge države samovoljno donose odluke koje su u skladu s njezinim interesima. Osim što rezultira popuštanjem i priklanjanjem drugih država njezinim političkim željama, u konačnici može dovesti i do imitiranja njezine politike i političkih poteza te do grupiranja država sa sličnim ciljevima koji favoriziraju njezine interese.⁴

Koncept meke moći aktualan je kod suvremenog proučavanja međunarodnih odnosa. Međutim, može se uspješno primijeniti i na slučajeve iz prošlosti, kao što se to nastoji u ovom radu. U knjizi *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times* Odd Arne Westad ustvrdio je da se hladnoratovski sukob između SAD-a i Sovjetskog Saveza prenio i na Treći svijet kroz borbu za utjecaj.⁵ Premda nije bila globalna velesila, Jugoslavija se također borila za utjecaj u ostatku Trećeg svijeta. Prema teoriji koju je razvio Joseph Nye, ovaj rad počiva na hipotezi da je „meka moć“ bila glavni izvor utjecaja Jugoslavije među zemljama Trećeg svijeta. Rad se uvelike nadovezuje na knjigu *Yugoslavia and the Nonaligned World*, čiji je autor američki politolog Alvin Z. Rubinstein prepoznao jugoslavensku aktivnost

¹ WALTZ 1979, 131.

² GILPIN 1981, 13.

³ NYE 2004, x, 11–12, 17.

⁴ GALLAROTTI 2011, 9–10.

⁵ WESTAD 2007.

u Trećem svijetu kao „izgradnju utjecaja“ (*influence-building*).⁶ Međutim, kako Nye navodi, meka moć nije isključiv utjecaj, premda je jedan od njegovih izvora.⁷ Hipoteza rada nastojat će se dokazati na temelju studije slučaja (*case-study*) bilateralnih odnosa Jugoslavije i Alžira u prvoj polovici 1960-ih. Time u vezi, postavljeno je temeljno istraživačko pitanje ovoga rada: je li Jugoslavija u odnosima s Alžirom provodila strategiju izgradnje meke moći? Primjer je reprezentativan zbog toga što je jugoslavenska politika prema Alžiru definirana i prije no što je službeno postao nezavisna država. Stoga je u radu obuhvaćeno razdoblje od početka Alžirskog rata za nezavisnost (1954.) sve do 1965. godine, kada je državnim udarom svrgnut prvi alžirski predsjednik Ahmed Ben Bella.

Na postavljeno istraživačko pitanje rad nastoji odgovoriti analizom primarnih i sekundarnih izvora vezanih uz odnose Jugoslavije i Alžira kroz perspektivu meke moći. Rad se uvelike temelji na novinskim člancima iz tada visokotiražnog dnevnog lista „Vjesnik“, u kojem su bila objavljivana i razna službena priopćenja, te službenom korespondencijom i priopćenjima ureda predsjednika Jugoslavije (fond 837 Arhiva Jugoslavije, *Kabinet predsjednika Republike*) objavljenima u zbirci dokumenata pod nazivom *Jugoslovensko – Alžirski odnosi 1956-1979*.⁸ Recentna sekundarna literatura koja se kritički bavi problematikom promatranih odnosa je oskudna, međutim valja istaknuti poglavlje *Jugoslavija i Alžir (1961-1965): dve autentične revolucije* iz knjige Ljubodraga Dimića *Jugoslavija i Hladni rat: Ogledi o spoljnoj politici Josipa Broza Tita (1944-1974)*, koje je konzultirano i u ovom radu.⁹

Rad donosi novo objašnjenje pozicioniranja i utjecaja Jugoslavije u Trećem svijetu kroz prizmu meke moći. Radi preglednosti, rad je strukturiran tako da prati dva glavna načina na koja je Jugoslavija izgrađivala meku moć u odnosima s Alžirom: podrškom u ratu i pomoći u izgradnji države. U poglavlju *Prijateljstvo stvoreno u ratu: podrška nezavisnosti Alžira* pokazat će se kako je jugoslavensko vodstvo odlučilo pružiti aktivnu pomoć Alžiru radi stvaranja kredibiliteta kod budućih alžirskih vlasti i ostalih zemalja Trećega svijeta. *Podrška izgradnji alžirske države* iduće je poglavlje koje objašnjava kako je kroz pomoć alžirskim vlastima u izgradnji države Jugoslavija manifestirala meku moć. U posljednjem poglavlju naslovljenom *Beograd protiv Bandunga: Jugoslavensko-kinesko rivalstvo* opisuje se sukob između Jugoslavije i Kine u zadobivanju povjerenja Alžira, a slijedom toga i ostatku Trećeg svijeta.

⁶ RUBINSTEIN 1970, 184–228.

⁷ NYE 2008, 95.

⁸ MILOŠEVIĆ i PANTELIĆ 2014 (dalje: *Jugoslovensko – Alžirski odnosi*).

⁹ DIMIĆ 2014, 276–308.

2. Politika nesvrstavanja: glavno sredstvo jugoslavenske diplomacije

Jugoslavenska vanjska politika bila je snažno određena globalnim tokovima Hladnoga rata. Prekid odnosa sa Sovjetskim Savezom 1948. godine i izlazak iz socijalističkog lagersa za Jugoslaviju je predstavljao diplomatski i sigurnosni problem. Premda su diplomatska izolacija i strah od mogućeg sovjetskog napada doveli do ekonomskog okretanja Zapadu, ideološka barijera onemogućavala je dublje zbližavanje i integraciju u kapitalistički društveno-ekonomski sustav. Stoga je Jugoslavija bila primorana definirati svoju vanjsku politiku izvan blokova.¹⁰ U isto se vrijeme u hladnoratovskom okruženju odvijao proces dekolonizacije, čiji je značaj jugoslavenski državni vrh brzo uspio prepoznati.¹¹ Inicijativa mladih afričkih i azijskih zemlja zajedničke kolonijalne prošlosti za rješavanje zajedničkih problema rezultirala je Afro-azijskom konferencijom u Bandungu 1955. godine.¹² Alternativu ovakvom regionalnom okupljanju, iz koje je bila isključena zbog geografskih i društveno-povijesnih različitosti, Jugoslavija je promovirala vanblokovski politički smjer koji je nadilazio geografske i rasne barijere.¹³ Ideja je bila da blokovski neangažirane zemlje jedinstveno istupaju na međunarodnoj političkoj sceni i promiču univerzalne vrijednosti mira, suradnje i ekonomskog razvoja. Jugoslavenski predsjednik Josip Broz Tito nastojao je prikazati nesvrstavanje kao bitan međunarodni faktor priznat od strane oba bloka, koji pridonosi miroljubivom rješavanju sporova putem pregovora.

Jugoslavija je vrlo rano prepoznala potencijal široke vanblokovske političke platforme u svrhu pozicioniranja u hladnoratovskom okruženju i ostvarenje nacionalnih ciljeva i interesa. S jugoslavenske strane, politika nesvrstavanja javila se kao spretno rješenje pitanja nacionalne sigurnosti i diplomatske izolacije. Naime, suočena s prestankom pomoći iz SAD-a i nastavkom sukoba sa SSSR-om, relativno siromašnoj i ekonomski nestabilnoj državi na europskoj periferiji prvenstvo u Trećem svijetu otvorilo je mogućnost prelaska iz borbe protiv izolacije u aktivno sudjelovanje na međunarodnoj političkoj sceni. Interes i aktivno približavanje novonastalim nacijama bilo je osim vanjskog motivirano i unutarnjim pritiskom. Širenje ekonomskih veza i bilateralne suradnje sa zemljama Trećeg svijeta pokazalo se iznimno vrijednim za gospodarski nestabilnu državu koja je nastojala smanjiti ekonomsku ovisnost o

¹⁰ PETROVIĆ 2010.

¹¹ PETROVIĆ 2012, 40.

¹² KIMCHE 1973.

¹³ BYRNE 2015.

Zapadu i kojoj je politika novoformirane Europske ekonomske zajednice donosila značajan trgovinski deficit. Jugoslavenski vrh prepoznao je potencijale tih zemalja kao izvora sirovina i tržišta proizvoda koje se na Zapadu teško moglo plasirati. Istovremeno, vlasti su smatrale da stupanj njezina razvoja, a sukladno tome tehnologije i proizvoda, posebno odgovara nedovoljno razvijenim zemljama, koje su nastojale smanjiti ekonomski utjecaj bivših metropola.¹⁴

Kroz aktivnu vanjsku politiku koju je vodio zajedno sa svojim diplomatskim kadrom, Tito je djelovao na izgradnji projekta nesvrstanih zemalja. Brojnim diplomatskim posjetama uspostavljao je privatne kontakte s liderima afričkih i azijskih nacija. Titova „putovanja mira“ bila su izraz njegove osobne diplomacije i jedno od osnovnih sredstava razvoja nesvrstavanja uz istodobno osiguravanje vodeće jugoslavenske pozicije.¹⁵ Tijekom svog najdužeg službenog putovanja u trajanju od 72 dana (veljača – travanj 1961.), Tito je obilazeći afričke države na brodu „Galeb“ dogovarao skorašnji samit s liderima zemalja Trećega svijeta.¹⁶ Za mjesto budućeg sastanka određen je Beograd, ponajprije zbog činjenice da ga je inicirao Tito, ali i Jugoslavije kao „neutralne zone“ između afričkih i azijskih zemalja. Na Pripremnom sastanku održanom u lipnju 1961. godine u Kairu, usuglašen je kriterij da nijedna članica vojno-političkih saveza ne može sudjelovati na konferenciji.¹⁷ Službeni početak „Pokreta nesvrstanih“ označilo je otvaranje Konferencije u Beogradu 1. rujna 1961. godine. Samit je okupio izaslanstva dvadeset pet punopravnih članica i tri zemlje u svojstvu promatrača.¹⁸ Prije zatvaranja Konferencije, usvojene su *Deklaracija šefova država ili vlada izvanblokovskih zemalja*, prvi programski dokument nesvrstanih, te *Izjava o opasnosti od rata i apel za mir*. Prisutni državnici osudili su sve oblike političke, ekonomske i kulturne dominacije i shodno tome otvoreno podržali nacionalno-oslobodilačke protukolonijalne pokrete.¹⁹

Naime, kako bi stekla naklonost afro-azijskih država, Jugoslavija je morala prihvatiti i propagirati deklarirane antikolonijalne principe. U tom kontekstu, Jugoslavija je prepoznala značaj pružanja aktivne podrške protukolonijalnoj borbi alžirskog naroda, a budući Alžir kao važnog političkog saveznika i ekonomskog partnera. Razvoj događaja potvrdio je politiku nesvrstavanja glavnim jugoslavenskim sredstvom za ostvarenje vanjskopoličkih ciljeva.

¹⁴ BOGETIĆ 2006, 12, 125, 147–153, 237; RUBINSTEIN 1970, 74, 79–80, 88, 210.

¹⁵ PETROVIĆ 2012, 40.

¹⁶ MANDIĆ 2005, 27–61.

¹⁷ JAKOVINA 2011, 40–43; MANDIĆ 2012, 210–212; MATES 1976, 142–145; PETROVIĆ 2010, 174–176.

¹⁸ MIJALKOVIĆ i BRAJOVIĆ 1980, 165–166.

¹⁹ MATES 1976, 145; PETROVIĆ 2010, 178; BEŠKER i PRIBIĆEVIĆ, ur. 1979, 344–350.

3. Prijateljstvo stvoreno u ratu: podrška nezavisnosti Alžira

„...[moraju se poduzeti potrebne mjere] kako bi Jugoslavija u budućem Alžiru osigurala sebi takvo mjesto i takav stupanj međusobnih odnosa koji bi osigurali valoriziranje svega onoga što smo do sada politički i materijalno učinili za alžirski pokret....“

Izveštaj ambasadora Miloša Lalovića iz Tunisa, 1962.²⁰

Alžirski rat za nezavisnost (1954. – 1962.)²¹ bio je prvi protukolonijalni sukob u kojem je Jugoslavija bila indirektno, ali aktivno angažirana. Postupno razvijajući politiku nesvrstavanja, nastojala je iskoristiti relativnu pasivnost dviju supersila prema događajima u francuskim prekomorskim departmanima. Nakon prvotno neuspjelog pokušaja posredovanja između sukobljenih strana, istaknula se kao jedan od pokrovitelja alžirskog nacionalnog pokreta. Kako bi alžirskim ustanicima dokazala svoje namjere i mogućnosti, bila je prinuđena održavati ambivalentne odnose s Francuskom. Jer osim što je pružala diplomatsku i humanitarnu podršku, alžirskim je revolucionarima slala ilegalnu pomoć u naoružanju. Vješto balansirajući između dviju strana, jugoslavenski politički vrh pomno je birao trenutke u kojima je činio ključne poteze. S obzirom na to da je u aktivnu podršku alžirskom oslobodilačkom pokretu ulagala znatna materijalna sredstva te svjesno riskirala političko-ekonomske sankcije Francuske,²² nameće se pitanje ciljeva takve jugoslavenske politike.

Bio je to rezultat procjene jugoslavenske diplomacije da je utjecaj u budućem Alžiru od presudnog značaja za realizaciju novog vanjskopolitičkog koncepta nesvrstavanja.²³ Manifestacija prijateljstva za vrijeme rata olakšala je blisku razmjenu mišljenja i stavova²⁴ te je bila temelj na kojem je Jugoslavija uspostavila prisne odnose s budućim alžirskim vlastima, što se najbolje očitovalo kroz nastavak odnosa u obliku međudržavne suradnje. Jugoslavenski angažman u Alžirskom ratu za nezavisnost stoga se može promatrati kroz prizmu izgradnje meke moći, čiji su instrumenti bili usmjereni prema alžirskom političkom vrhu, ali i prema narodu u obliku javne diplomacije.

²⁰ DIMIĆ 2014, 287.

²¹ Više u: TOT 2017.

²² MATES 1976, 224.

²³ DIMIĆ 2014, 280.

²⁴ RUBINSTEIN 1970, 51.

3.1. Pokušaj politike posredovanja

Kroz čitavo trajanje Alžirskog rata, Beograd je s pripadnicima Fronte nacionalnog oslobođenja (*Front de libération nationale*, FLN) održavao stalne kontakte.²⁵ Može se pretpostaviti da su oni po prvi puta ostvareni u tajnosti u Kairu 1954. godine, prilikom sklapanja međudržavnog ugovora o prodaji oružja Egiptu. Premda su jugoslavenske vlasti tvrdile da ono nije bilo namijenjeno FLN-u,²⁶ suprotno bi mogla govoriti činjenica da je egipatski premijer Gamal Abdel Nasser prvu isporuku vojnog materijala gerilcima u Alžiru poslao samo mjesec dana nakon eskalacije oružanog ustanka.²⁷ Političko udvaranje Nasseru, glavnom pokrovitelju alžirskog oslobodilačkog pokreta, rezultiralo je interesom i zbližavanjem s predstavnicima FLN-a. Premda je izražavao simpatije, do kraja 1956. godine jugoslavenski državni vrh pružao je ograničenu i prije svega obazrivu podršku, jer je tada od mnogo većeg značaja bilo očuvanje dobrih odnosa s Francuskom. Prilikom službenog posjeta francuskom premijeru Guyu Molletu u svibnju 1956. godine, Tito je konstatirao da će njegova vlada „podržati sve napore u cilju liberalnog rješenja „alžirskog pitanja“.²⁸ Službeni jugoslavenski stav tada je zagovarao kompromisno rješenje, što je značilo priznavanje prava alžirskom narodu na određeni stupanj autonomije uz potvrdu francuskog suvereniteta nad Alžirom.²⁹ Molletov kabinet pritom je shvatio da Jugoslavija nije bila spremna bezuvjetno podupirati njihove interese u slučaju Alžira, već da je zbog svoje specifične, uvjetno neutralne pozicije nastojala zauzeti posredničku ulogu kod Nassera, ali i samog rukovodstva FLN-a.³⁰ Premda joj se ovim angažmanom pružila prilika za afirmaciju na međunarodnoj političkoj sceni, jugoslavenska politika posredovanja nije se pokazala uspješnom u rješavanju spornog problema između francuskih vlasti s jedne s strane te Nassera i FLN-a s druge.³¹

Prvo, jugoslavenski diplomatski kadar nije uspio izvršiti veći utjecaj na Nasserove čvrste stavove. To se očitovalo na Brijunskom sastanku u srpnju 1956. godine gdje su se trojica lidera – Jawaharlal Nehru, Gamal Abdel Nasser i Josip Broz Tito – sastala kako bi raspravili o važnim međunarodnim problemima s ciljem smanjenja napetosti. Mišljenja oko rata u Alžiru, koji je bio jedna od središnjih tema sastanka, jedva su uspjeli usuglasiti.³² Ipak, u skladu sa

²⁵ RADENKOVIĆ 1975, 171–172.

²⁶ RUBINSTEIN 1970, 52, 233; TODIĆ 2015, 192.

²⁷ WATSON 2003, 117.

²⁸ RADENKOVIĆ 1975, 120–122.

²⁹ DIMIĆ 2014, 279.

³⁰ PETROVIĆ 2009, 202, 241.

³¹ PETROVIĆ 2010, 129–130, 137.

³² JAKOVINA 2011, 39.

zajedničkim protukolonijalnim stajalištima, po završetku konferencije u zajedničkoj su izjavi, tzv. „Brijunskoj deklaraciji“ otvoreno izrazili podršku alžirskom oslobodilačkom pokretu. Kompromisno su pozvali na pronalazak miroljubivog rješenja uz priznanje legitimnih prava alžirskog naroda, ali i zaštitu interesa stanovništva europskoga podrijetla u Alžiru.³³

Drugo, Molletov kabinet tada nije imao ozbiljnih namjera pregovarati s FLN-om, što je manifestirao na dva tajna sastanka u Beogradu. Naime, uoči Brijunske konferencije delegacija FLN-a koju su činili Ferhat Abbas, M'hamed Yazid, Ahmed Francis i Lamine Debaghine dostavila je jugoslavenskom predstavniku Marku Nikeziću, dotadašnjem ambasadoru u Egiptu,³⁴ memorandum u kojem je prepoznala napore trojice državnika u borbi protiv kolonijalizma te im je uputila molbu za podrškom.³⁵ Delegaciji, naime, nije bilo omogućeno sudjelovanje na Brijunskom samitu jer je Nehru zaprijetio napuštanjem sastanka ukoliko će ona biti primljena. Susret predstavnika FLN-a s Nikezićem bio je prvi otvoreni kontakt jugoslavenskih političara s alžirskim rukovodiocima. Nakon odlaska s Brijuna, delegacija se (bez Ferhata Abbasa) uputila prema Beogradu gdje je u prostorijama Kluba narodnih poslanika s Molletovim izaslanikom Pierreom Comminom u tajnosti održala razgovore koji naposljetku nisu donijeli nikakve rezultate.³⁶

Do drugog alžirsko-francuskog susreta u Beogradu došlo je u listopadu 1956. godine. Prema tvrdnjama organizatora sastanaka Dragomira Petrovića, u vili na Dedinju tom su se prilikom sastali FLN-ov delegat Mohamed Khider i drugi zamjenik glavnog tajnika stranke SFIO³⁷ Pierre Herbaut, koji je obzirom na politički položaj bio bez većih ovlaštenja. Jedino što su dogovorili bio je novi beogradski sastanak koji je predviđao dolazak jednog od glavnih vođa alžirskog oslobodilačkog pokreta Ahmeda Ben Belle i politički jače francuske delegacije. Međutim, do novog susreta nije nikada došlo zbog neočekivane francuske otmice aviona s visokopozicioniranim članovima FLN-a, među kojima je bio i Ben Bella. Sudeći po političkoj važnosti francuskih pregovarača, sastanci su služili isključivo u svrhu preispitivanja alžirskog raspoloženja te su bili osuđeni na propast i prije samoga incidenta.³⁸ Tome u prilog ide činjenica da se Mollet u razgovoru s jugoslavenskim ambasadorom u Parizu Alešom Beblerom povjerio kako Alžirce smatra „religioznim fanaticima“ s kojima nije moguće ozbiljno pregovarati.³⁹

³³ PETROVIĆ 2009, 231–232; BEŠKER i PRIBIĆEVIĆ, ur. 1979, 342–343.

³⁴ RUBINSTEIN 1970, 52.

³⁵ PEČAR 1967, 587,775; PETROVIĆ 2010, 135.

³⁶ HORNE 2011, 157; PETROVIĆ 2010, 137.

³⁷ Francuska sekcija radničke internacionalne (*Section Française de l'Internationale Ouvrière*, SFIO) bila je najjača stranka vlade lijeve koalicije Republikanske fronte, a njezin je glavni tajnik Guy Mollet tada bio predsjednik vlade.

³⁸ PEČAR 1967, 776.

³⁹ STUPARIĆ 1978, 113–114.

3.2. Otvorena podrška

Nakon propasti posredničke politike, došlo je do prekretnice u stavu Jugoslavije prema događajima u Alžiru. Od 1957. godine otvoreno je pružala podršku alžirskom pokretu i njegovim ciljevima, dok je u tajnosti krijumčarila oružje i vojni materijal. Jugoslaviji je pritom pogodio položaj Alžira na Mediteranu, odnosno njegova blizina.⁴⁰ Politika prema Alžiru formulirana je sukladno sistematskim naporima Beograda za promicanjem odnosa s Trećim svijetom i početnim afirmiranjem politike nesvrstavanja. Pritom je bilo važno prikazati angažman u svojstvu „ideološke misije“ vezane uz antikolonijalna nastojanja te da je podrška uvjetovana „principijelnim razlozima“, a ne vlastitim interesima. Novi je smjer ohrabrila činjenica da je 15. veljače 1957. godine u sklopu 11. zasjedanja Generalne skupštine Ujedinjenih naroda (UN) jednoglasno usvojena Rezolucija 1012, kojom se tražilo miroljubivo i demokratsko rješenje alžirskog pitanja u skladu s Poveljom UN-a.⁴¹ Pritom je Francuska bojkotiranjem sjednica i ignoriranjem odluka UN-a ozbiljno štetila svom ugledu i ulazila u sve dublju diplomatsku izolaciju.⁴² Novodefinirana politika Jugoslavije prema Alžiru u prvom se redu manifestirala jačanjem diplomatske podrške te slanjem humanitarne i vojne pomoći. Time je Jugoslavija po prvi puta pružila oružanu podršku nekom protukolonijalnom pokretu.⁴³ Opskrbu oružjem obavljala je preko posredničkih arapskih zemalja, ponajprije Egipta, Maroka i Tunisa, ali i direktnim krijumčarenjem u Alžir.⁴⁴ Za pregovore i nabavku vojnog materijala iz Jugoslavije bio je zadužen Lamine Debaghine, ministar vanjskih poslova Privremene vlade Alžirske republike (*Gouvernement provisoire de la République algérienne*, GPRA), koji je komunikaciju obavljao putem jugoslavenske ambasade u Kairu.⁴⁵

Kako bi spriječila snabdijevanje ustanika iz uporišta u Maroku i Tunisu, francuska je vojska 1957. godine na alžirske granice prema tim zemljama instalirala tzv. „Moriceovu liniju“, sustav elektrificirane bodljikave žice okružene minskim poljima.⁴⁶ Unatoč tome, jugoslavenska pomoć nastavila je pristizati morskim putevima lažiranjem korisnika vojnog materijala ili lažnim brodskim manifestom.⁴⁷ Međutim, dio jugoslavenskih brodova nije uspio probiti francusku pomorsku blokadu. Pod sumnjom da prevoze oružje za alžirske ustanike, francuska

⁴⁰ DIMIĆ 284.

⁴¹ United Nations General Assembly (UNGA) 1957.

⁴² PEČAR 1967, 587–588.

⁴³ RUBINSTEIN 1970, 85.

⁴⁴ Detaljan pregled oružja koje je Jugoslavija isporučivala alžirskim ustanicima vidi u: PEČAR 1967, 598–599.

⁴⁵ PEČAR 1967, 777.

⁴⁶ STORA 2004, 54, 75, 83.

⁴⁷ ARNOLD 2010, 68; ESTIVAL 2002, 79–94.

ratna mornarica zaustavljala je jugoslavenske trgovačke brodove u Sredozemnom moru zahtijevajući njihovu dokumentaciju.⁴⁸ Prvi čvrsti dokaz ilegalne jugoslavenske aktivnosti francuska mornarica otkrila je 7. kolovoza 1957. godine zaplijenivši 70 tona vojnog materijala s teretnog broda „Srbija“ upućenog u Casablancu.⁴⁹ Najveća zapljena zbila se 18. siječnja 1958. godine kada su brod „Slovenija“ u vlasništvu Jugolinije kod Orana zaustavila dva francuska ratna broda i prisilila ga da uplovi u ratnu luku Mers el-Kebir. Francuski vojnici iskricali su sav teret od ukupno 148 tona ilegalnog oružja i pripadajućeg streljiva pretežno njemačke proizvodnje, kupljenog od strane pripadnika FLN-a Drissa ben Saida u Čehoslovačkoj, a koje je Jugoslavija trebala isporučiti do kampova u Maroku. Premda to nisu mogli dokazati, francuska vlada i tisak optuživali su Jugoslaviju da ilegalnim akcijama slanja oružja vojno pomaže FLN. Takve tvrdnje jugoslavenske su vlasti uporno negirale protestirajući protiv neutemeljenih i nezakonitih pomorskih prepada na njezinu trgovačku flotu u otvorenim vodama Sredozemlja.⁵⁰

Članovi jugoslavenske vanjskopolitičke garniture bili su svjesni da bi pretjerana otvorena diplomatska podrška FLN-u dovela do neželjenog raskida s Francuskom. Ekonomske veze s tom su zemljom za Jugoslaviju bile utoliko važnije zbog prekida diplomatskih odnosa sa Zapadnom Njemačkom do kojeg je, uslijed primjene Hallsteinove doktrine, došlo nakon jugoslavenskog priznanja Istočne Njemačke 1957. godine, a to za posljedicu je imalo znatan trgovinski deficit.⁵¹ Zbog straha od sličnog scenarija, pažljivo su birali političke poteze. Ukoliko bi došlo do zaoštavanja situacije, ublažavali su kritiku prema Francuskoj i diplomatsku podršku FLN-u izrazima razumijevanja prema francuskim interesima te izbjegavanjem daljnjih direktnih i otvorenih kontakata s Alžircima. Međutim, jugoslavenske su vlasti neprekidno održavale neslužbene kontakte preko svojih društveno-političkih organizacija poput Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije (SSRNJ), radničkih sindikata i boračkih organizacija, na čijim su kongresima gostovale alžirske delegacije.⁵² Tako je, primjerice, počasni gost Sedmog kongresa Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) održanog u Ljubljani u travnju 1958. godine bio predstavnik FLN-a Benyoucef Benkhedda, koji je tom prilikom doživio velike ovacije. Upravo je na tom Kongresu formuliran „Program SKJ“ u kojemu je službeno etabliрана ideološka baza jugoslavenske politike nesvrstavanja.⁵³

⁴⁸ PEČAR (1967, 857–864) navodi 50 slučajeva presretanja jugoslavenskog brodovlja od 1958. do 1962. godine.

⁴⁹ BOGETIĆ 2006, 238–240.

⁵⁰ ECPAD 2010; HORNE 2011, 261; PEČAR 1967, 590, 598, 857; STORA 2004, 69; STUPARIĆ 1978, 113–114, 286; TODIĆ 2015, 193–195, 227–228.

⁵¹ RUBINSTEIN 1970, 52–53, 85–86.

⁵² *Isto*, 205.

⁵³ MIJALKOVIĆ i BRAJOVIĆ 1980, 131–132; PEČAR 1967, 591.

Političko manevriranje situacijom najjasnije se očitovalo na primjeru jugoslavenskog priznanja Alžira. Naime, po uspostavljanju GPRA 19. rujna 1958. godine u Kairu, njezin predsjednik Ferhat Abbas poslao je Titu „politički i pravni Memorandum“ zajedno s molbom za priznanjem.⁵⁴ Dok su Alžirci požurivali i uporno ponavljali svoju molbu,⁵⁵ u Jugoslaviju su iz Francuske stizale reakcije nezadovoljstva zbog službenog poziva na gostovanje GPRA i prijetnje prekidom diplomatskih odnosa ukoliko dođe do službenog priznanja.⁵⁶ Stoga ga je Jugoslavija odlučila odgoditi. Međutim, kako bi donekle odgovorila na alžirske zahtjeve i time sakupila važne političke poene, prilikom gostovanja delegacije GPRA u lipnju 1959. godine, Jugoslavija je postala prva europska država koja je *de facto* priznala GPRA.⁵⁷ Priznanje je došlo u obliku deklarativne izjave od strane jugoslavenskih predstavnika na zajedničkom sastanku, gdje je delegaciji predvođenoj Abbasom obećan nastavak vojne pomoći putem službene prodaje oružja Maroku te financijska i materijalna pomoć izbjeglicama.⁵⁸ U zajedničkom priopćenju s Abbasom, Tito je potvrdio priznanje GPRA kao legitimnog predstavnika alžirskog naroda.⁵⁹ Zbog jugoslavenskog priznanja, francuske vlasti uputile su protestnu notu i zaoštrile stav prema Beogradu. Kako bi popravila i očuvala sada već poprilično narušene odnose, Jugoslavija se javno nastojala politički distancirati od problema Alžira. Uvjeravala je da njezino službeno stajalište i dalje zagovara rješenje alžirskog pitanja unutar Francuske i da se *de facto* priznanje nije dogodilo prilikom Abbasova gostovanja u Jugoslaviji.⁶⁰ Međutim, početkom iduće godine na jugoslavenski je poziv u Beograd stigao Messaoud Boukhadoun, prvi stalni predstavnik GPRA na europskom teritoriju, što je omogućilo brzu i direktnu komunikaciju dviju vlada.⁶¹

Na brojnim međunarodnim skupovima jugoslavenska diplomacija aktivno je izražavala podršku alžirskim ciljevima, ali ključnom za njihovo ostvarenje smatrala je djelovanje u tijelima UN-a.⁶² U zasjedanjima Generalne skupštine Jugoslavija je u prepoznala svjetski politički forum u kojem do izražaja mogu doći zajednički istupi i mišljenja politički manjih država kakva je i sama bila. Sukladno tadašnjim političkim interesima, njezina diplomatska aktivnost isprva je bila ograničena na priklanjanje afro-azijskim inicijativama u UN-u u svezi s problemom Alžira, kojima se nastojalo internacionalizirati alžirsko pitanje s ciljem diplomatske izolacije Francuske i mobilizacije međunarodne podrške nezavisnosti Alžira. Tako je u siječnju

⁵⁴ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 3, 7–8.

⁵⁵ *Isto*, dok. 4, 8.

⁵⁶ TODIĆ 218–219.

⁵⁷ MANDIĆ 2005, 182; MIJALKOVIĆ i BRAJOVIĆ 1980, 141–142; PEČAR 1967, 593.

⁵⁸ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 5, 13, 17.

⁵⁹ CHARPENTIER 1959, 807–808.

⁶⁰ RUBINSTEIN 1970, 86–87; TODIĆ 2015, 218–222.

⁶¹ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 5, 17; PETROVIĆ 2005, 122, 124; TODIĆ 2015, 230.

⁶² PETROVIĆ 2010, 130.

1955. godine jugoslavenska delegacija podržala neuspjeli prijedlog Saudijske Arabije da se alžirsko pitanje iznese pred Vijeće sigurnosti. Na 10. zasjedanju Generalne skupštine (1955.) podržala je afro-azijske zemlje koje su tražile da se pitanje Alžira po prvi puta uvrsti na dnevni red i raspravi na jednoj od sjednica.⁶³ Otvorenu podršku pokretu za nezavisnost i službeno stajalište prema alžirskom pitanju jugoslavenska delegacija definirala je u UN-u na 15. zasjedanju Generalne skupštine 1960. godine. Na početku generalne debate Tito je održao govor u kojemu je objasnio prisutnim delegatima kako je „proces nacionalne, ekonomske, političke i kulturne emancipacije bivših kolonija povijesna nužnost“ te da ga se kao takvoga ne smije sputavati.⁶⁴ Prilikom boravka u New Yorku, zajedno s ministrom vanjskih poslova Kočom Popovićem, ostvario je bilateralne kontakte s velikim brojem državnika, među kojima je bio i potpredsjednik GPRA Belkacem Krim.⁶⁵ Jugoslavija je pred UN-om konzistentno branila legitimnost alžirskih zahtjeva i pravo na samoodređenje, a sukladno tome inzistirala na održavanju referenduma pod nadzorom UN-a.⁶⁶ Rezultati akcija stranih diplomacija ubrzo su postali vidljivi. Na inicijativu Jugoslavije,⁶⁷ 14. prosinca 1960. godine donesena je Rezolucija 1514, poznatija kao *Deklaracija o davanju neovisnosti kolonijalnim zemljama i narodima*, u kojoj se zahtijevala „nužnost privođenja brzog i bezuvjetnog kraja kolonijalizma u svim njegovim oblicima i pojavama“.⁶⁸ Time je formalno etabliрана protukolonijalna aktivnost u UN-u i dana otvorena podrška oslobodilačkim pokretima na afričkom kontinentu. U tom kontekstu, 19. prosinca 1960. godine izglasana je Rezolucija 1573 kojom je alžirskom narodu priznato pravo na samoodređenje i nezavisnost uz poštivanje teritorijalnog integriteta, pri čemu je UN garantirao uspješnu implementaciju tih prava.⁶⁹

S obzirom na ovakav povoljan razvoj događaja u međunarodnoj zajednici, Tito je službeno objavio da je Jugoslavija *de facto* priznala GPRA prilikom njezina gostovanja u Beogradu. Učinio je to tijekom posjeta Tunisu u sklopu svoje „afričke turneje“ 12. travnja 1961. godine. Tada se na brodu „Galeb“ sastao s ministarskom delegacijom GPRA predvođenom predsjednikom Abbasom, kome je uz izraze podrške dao pozitivan odgovor na zahtjeve za nastavkom i povećanjem pomoći, posebice u naoružanju.⁷⁰ Po povratku iz Afrike, na velikom političkom skupu u Beogradu Tito je odgovorio na neprestane optužbe o uplitanju u unutarnje

⁶³ RUBINSTEIN 1970, 85; STORA 2004, 67.

⁶⁴ STANOJEVIĆ (ur.) 1963, 329.

⁶⁵ RADENKOVIĆ 1975, 153.

⁶⁶ RUBINSTEIN 1970, 86–87.

⁶⁷ MATES 1976, 141, 161; PETROVIĆ 2012, 41.

⁶⁸ UNGAa 1960.

⁶⁹ UNGAb 1960.

⁷⁰ MILIĆEVIĆ 1961, 7, 212, 214; PEČAR 1967, 594; RADENKOVIĆ 1975, 171–172.

poslove francuskih vlasti, pravdajući interes za stvar Alžira jugoslavenskom politikom očuvanja mira.⁷¹ Naime, s obzirom na to da je Francuska tretirala sukob kao pobunu vlastitih građana, ni jedna država nije mogla legitimno podržavati ustanike ili intervenirati u njihovu korist.⁷² Promoviranjem antikolonijalnih stajališta i otvorenom podrškom oslobodilačkom pokretu Alžira, Jugoslavija je postupno stvarala pozitivan imidž i zauzimala povoljnu poziciju među afro-azijskim zemljama, ali ujedno hladila odnose s Francuskom. Na Konferenciji čelnika nesvrstanih zemalja u Beogradu 1961. godine, koja je za Jugoslaviju bila događaj prvorazrednog značaja, Tito je naglasak stavio na očuvanje mira i likvidaciju kolonijalizma, pritom izrazivši nadu u skorbu nezavisnost Alžira.⁷³ Neočekivano, na Konferenciji je 5. rujna zajedno s Kambodžom i Ganom, Jugoslavija *de iure* priznala GPRA, koja je pod vodstvom predsjednika Benkhedde sudjelovala pod statusom vlade suverene države.⁷⁴

Za Alžir ovo je priznanje bilo značajno jer je po prvi puta stiglo izvan grupe afro-azijskih zemalja i od države koja je dotada održavala dobre odnose s Francuskom. Jugoslavija je, međutim, smišljeno izabrala najpovoljniji trenutak. Jugoslavenska diplomacija bila je svjesna da će joj ovaj potez osigurati poštovanje i podizanje ugleda u Alžiru i Trećem svijetu.⁷⁵ Stoga je to učinila na medijski široko popraćenoj konferenciji na kojoj su sudjelovale zemlje Afrike i Azije. S druge strane, obzirom na to da su trajali službeni pregovori između francuskih vlasti i FLN-a te se očekivala skora nezavisnost Alžira, Jugoslavija je ovaj put mogla odnose s Francuskom staviti na kocku. Premda sa zakašnjenjem, stigao je očekivani odgovor iz Pariza.⁷⁶ Francuska je 2. veljače 1962. godine svela odnose s Jugoslavijom na nivo otpravnika poslova opozivom jugoslavenskog veleposlanika Darka Černeja te povlačenjem svog ambasadora Jean-André Binochea iz Beograda.⁷⁷ Međutim, svega mjesec dana kasnije postignut je Evijanski sporazum između francuskih vlasti i GPRA o prekidu vatre. Na tu je vijest Tito putem telegrama uputio srdačnu čestitku predsjedniku Benkheddi, uz želju za nastavkom njihove suradnje.⁷⁸ Ubrzo po proglašenju nezavisnosti uspostavljeni su službeni diplomatski odnosi između Alžira i Jugoslavije te je za otpravnika poslova poslan Martin Gabrićević.⁷⁹ Krajem kolovoza obnovljeni su i diplomatski odnosi između Jugoslavije i Francuske razmjenom ambasadora.⁸⁰

⁷¹ MILIĆEVIĆ 1961, 229.

⁷² ARNOLD 2010, 53.

⁷³ MANDIĆ 2012, 210–211; MATES 1976, 145–147; STANOJEVIĆ (ur.) 1963, 396.

⁷⁴ ŠTAUBRINGER 1974, 117–118.

⁷⁵ DIMIĆ 2014, 281–282.

⁷⁶ PETROVIĆ (2009, 321) pretpostavlja da do trenutnog prekida odnosa nije došlo jer je francuska vlada htjela iskoristiti Titovu posredničku ulogu u oslobađaju zarobljenih francuskih državljana iz Egipta.

⁷⁷ PEČAR 1967, 594; RUBINSTEIN 1970, 87; STUPARIĆ 1978, 287; TODIĆ 2015, 241–243.

⁷⁸ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 11, 24.

⁷⁹ „Jugoslavenski otpravnik doputovao u Alžir“, *Vjesnik*, 11.7.1962.

⁸⁰ TODIĆ 2015, 243–244.

3.3. Javna diplomacija Jugoslavije u vrijeme Alžirskog rata

Premda se politika Jugoslavije prema Alžiru formulirala u vrlo uskom državnom krugu, za njezinu uspješnu realizaciju u određenoj je mjeri bilo nužno odobravanje i podrška naroda. U svrhu postizanja potonjih rezultata, jugoslavenska strana poslužila se sredstvima javne diplomacije. Javna diplomacija može se definirati kao službena komunikacija prema domaćoj publici i javnosti druge države u skladu s ciljevima vanjske politike, a u tom kontekstu predstavlja jedan od načina izgradnje meke moći.⁸¹ Djelovanje javne diplomacije kreira pozitivno ozračje za tradicionalne oblike diplomatskih aktivnosti između vlada te omogućuje efikasniju implementaciju državne politike.⁸² Međutim, valja naglasiti da mnogi koncept uspoređuju s propagandom,⁸³ a pojedini ih autori i poistovjećuju.⁸⁴

Jugoslavenske vlasti poduzimale su mjere kojima se htio izazvati pozitivan odnos vlastitih građana prema novom usmjerenju vanjske politike, ali i opravdati pogoršanje odnosa s Francuskom. Domaćoj se javnosti najčešće putem tiskanih medija prezentirala usporedba pokreta FLN-a s narodnooslobodilačkim pokretom na teritoriju Jugoslavije, a temeljila se na sličnostima ratnoga iskustva. Uz emocijama nabijene članke o „mukotrpnj borbi potlačenog alžirskog naroda“, u tiskovinama su se nerijetko pojavljivale opaske o dobrom poznavanju taktike jugoslavenskih partizana⁸⁵ od strane vođa alžirske revolucije.⁸⁶ Širenjem takvih informacija i vijesti iz Alžira nastojalo se učvrstiti i razvijati uvjerenje o „dvama bratskim narodima“. Tako su na informiranju jugoslavenske javnosti o događajima u Alžiru posebno radili dopisnici jugoslavenskih dnevnih listova, ponajprije beogradske *Borbe*, boraveći kod jedinica alžirske vojske. Među njima posebice su se istaknuli novinar Milutin Milenković, koji je svoje iskustvo objavio pod nazivom „Sa alžirskim ustanicima“⁸⁷ te Zdravko Pečar, stručni poznavatelj društveno-političkih prilika i rata u Alžiru.⁸⁸ Kao sredstva indirektnoga

⁸¹ MANHEIM 1994, 4; NYE 2008, 94–95, 101.

⁸² NYE 2004, 8.

⁸³ MELISSEN 2005, 3–27; NYE 2004, 107–108.

⁸⁴ BERRIDGE 2015.

⁸⁵ Zbog identičnosti ustroja, pretpostavlja se da je FLN svoju konspirativnu ćelijsku strukturu izgradio po uzoru na jugoslavenske partizanske jedinice u početnim godinama rata. HORNE 2011, 559; RUBINSTEIN 1970, 86.

⁸⁶ PEČAR 1966, 109–113; RAJKOVIĆ 1966, 285.

⁸⁷ MILENKOVIĆ 1960.

⁸⁸ Nakon završenog studija povijesti, Zdravko Pečar doktorirao je na temu „Istorija oslobodilačke borbe naroda Alžira“ 1964. godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Na temu Alžirskog rata napisao je nekoliko knjiga, od kojih se posebno ističe „Alžir do nezavisnosti“ (1967.), najopsežnije djelo takve tematike u jugoslavenskoj historiografiji. Između ostalog, radio je kao dopisnik i urednik „Politike“, „Rada“ i „Borbe“, a kasnije je obnašao dužnost ambasadora u nekoliko afričkih zemalja. Njegova prva supruga Veda Zagorac radila je kao savjetnica za kulturu jugoslavenskog veleposlanstva u Tunisu. U više od dvadeset godina zajedničkog boravka u Africi, sakupljali su umjetničke predmete koji danas čine inicijalnu zbirku Muzeja afričke umetnosti u Beogradu. SLADOJEVIĆ 2014, 150–151.

informiranja i mobilizacije jugoslavenske javnosti za podršku, objavljena je serija razglednica i snimljen dokumentarni film s tematikom Alžirskog oslobodilačkog rata.⁸⁹

Međutim, glavnina jugoslavenske javne diplomacije bila je usmjerena ka drugoj strani. Njome se nastojalo utjecati na javno mišljenje alžirskog naroda, za koje se vjerovalo da posjeduje potencijalni utjecaj na formuliranje državne politike u skladu s ciljevima i interesima Jugoslavije. Glavni zadatak jugoslavenske javne diplomacije bio je izgraditi sliku miroljubive i prijateljske zemlje u očima alžirskog naroda, spremne za buduću suradnju na ravnopravnim osnovama. U mobiliziranju simpatija, jugoslavenski politički vrh služio se različitim sredstvima javne diplomacije. Naklonost alžirske javnosti prvenstveno se nastojala pridobiti odgovaranjem na njezine potrebe, s ciljem stvaranja dugoročne veze. Nekoliko najistaknutijih primjera ovakvoga djelovanja bili su pružanje humanitarne pomoći alžirskom narodu, školovanje budućeg stručnog kadra te pomoć u širenju ratne propagande u ostatku svijeta. Premda nije moguće procijeniti ukupne financijske troškove pomoći, oni su nesumnjivo bili izdašni s obzirom na ograničena ekonomska sredstva i unutrašnje privredne probleme Jugoslavije.

Humanitarnu pomoć Jugoslavija je pružala slanjem medicinske i intendantske opreme te zbrinjavanjem ranjenika i izbjeglica u Tunisu i Maroku, pa i u samoj Jugoslaviji. Na tom su zadatku od 1958. godine organizirano radili Jugoslavenski Crveni križ i Savez sindikata Jugoslavije. Izbjeglicama se dopremala hrana, odjeća i higijenske potrepštine, dok su se ekipe jugoslavenskih liječnika brinule za ranjenike, donosile lijekove i sanitetski materijal.⁹⁰ Teško ranjeni borci bili su prebačeni i liječeni u bolnicama širom Jugoslavije, njih tristotinjak do kraja 1963. godine.⁹¹ Jugoslavenske vlasti pritom su inzistirale da se pružanje pomoći maksimalno propagira,⁹² što govori u prilog njihovim stvarnim ciljevima. Od posebnog je značaja za širenje pozitivne slike o zemlji bilo to što su rukovodioci FLN-a javno izražavali zadovoljstvo liječničkim tretmanima i ostalim humanitarnim aktivnostima koje je pružala Jugoslavija. Osim toga, jugoslavenska vlada pomogla je izgradnju rehabilitacijskog centra otvorenog 1961. godine u Tunisu, gdje je bio smješten najveći broj alžirskih izbjeglica.⁹³ Uz spomenutu humanitarnu pomoć, u prosincu 1962. godine jugoslavenska je vlada, odgovorivši na zahtjeve GPRA, odobrila 22 milijuna dinara financijske pomoći za alžirske izbjeglice u okviru programa Ujedinjenih naroda.⁹⁴

⁸⁹ PEČAR 1967, 600.

⁹⁰ MIJALKOVIĆ i BRAJOVIĆ 1980, 142, 169; PETROVIĆ 2005, 119.

⁹¹ MILENKOVIĆ 1960, 14, 25–26; PEČAR 1967, 593, 599–600.

⁹² PETROVIĆ 2009, 281.

⁹³ *Isto*, 312.

⁹⁴ „Pomoć Saveznog izvršnog vijeća alžirskim izbjeglicama“, *Vjesnik*, 8.12.1962.

Jugoslavenske vlasti također su pomagale u vidu pružanja edukacije alžirskim izbjeglicama. Dio njih primljen je na stručno osposobljavanje u Jugoslaviju, gdje im je bilo omogućeno i eventualno kasnije zapošljavanje. Dok su za djecu izbjeglica jugoslavenski stručnjaci gradili montažne škole,⁹⁵ alžirskoj mladeži bile su ponuđene stipendije za studij u Jugoslaviji. Praksa stipendiranja alžirskih studenata, kojoj je jugoslavenska vlada pridavala značajnu pažnju, nastavila se i učvrstila nakon ostvarenja nezavisnosti Alžira. Valja spomenuti i svestranu pomoć oko širenja ratne propagande. Uz jugoslavensku su asistenciju u gradu Ghardimaouu u Tunisu otvoreni fotografski i filmski laboratorij, tiskara te škola za vojne snimatelje i novinare kojima je rukovodio stručni kadar beogradskih „Filmskih novosti“. Tito je osobno poslao njihovog člana Stevana Labudovića za specijalnog izvijestitelja s prve crte bojišta. Kao predvodnik snimateljske ekipe u Alžiru u razdoblju od 1959. do 1962. godine, snimio je 27 filmova i 274 fotografije.⁹⁶ Nadalje, u Beogradu su u tri toma izdani svi brojevi službenog glasila FLN-a „El Mudjahid“, a snimljena je i izdana prva gramofonska ploča s alžirskom himnom i borbenim pjesmama.⁹⁷ Isto tako, jugoslavenskim sredstvima djelomično je financirano kinematografsko poduzeće „Casbah Films“, koje je 1962. godine osnovao Saadi Yacef, protagonist filma „Bitka za Alžir“.⁹⁸ Ovim je sredstvima Jugoslavija stekla simpatije alžirskog naroda te stvorila povoljne temelje buduće bilateralne suradnje. O njezinoj uspješnosti svjedoče mnogobrojne riječi zahvalnosti „Titu i jugoslavenskim narodima“ upućivane od strane alžirske javnosti i samog državnog vrha.⁹⁹

⁹⁵ MIJALKOVIĆ i BRAJOVIĆ 1980, 142; PETROVIĆ 2005, 119–120.

⁹⁶ Labudovićeva kamera, filmovi i fotografije donirani su i izloženi u alžirskim muzejima. Aktualni predsjednik Alžira Abdelaziz Bouteflika, 2012. godine odlikovao je Labudovića „Ordenom za nacionalne zasluge“. BAJIĆ 2007; LABUDOVIĆ n.d.

⁹⁷ PEČAR 1967, 600.

⁹⁸ ROBIN 2008, 92.

⁹⁹ RAJKOVIĆ 1966, 284–286.

4. Podrška izgradnji alžirske države

*„Jugoslaveni bi željeli ojačati vlastitu suradnju s afričkim i arapskim državama kroz svoj dobar odnos sa nama.,,
Redha Malek, alžirski ambasador u Jugoslaviji¹⁰⁰*

Konzistentnim pružanjem podrške alžirskoj borbi za oslobođenje od francuske kolonijalne vlasti u obliku diplomatske, vojne i humanitarne pomoći, Jugoslavija je stekla reputaciju „bratskog naroda“ i prijatelja Alžira. Aktivno pomaganje alžirskog oslobodilačkog pokreta predstavljalo je dio strategije stvaranja utjecaja u zemljama Trećeg svijeta u sklopu politike nesvrstavanja i potencijal za razvoj plodnih bilateralnih odnosa sa zemljom čiji je ugled među afričkim i azijskim narodima Jugoslavija mogla iskoristiti. Nakon stjecanja nezavisnosti u srpnju 1962. godine, kontakti s Alžiirom prenijeti su na viši, državni nivo i postali su još dinamičniji. Diplomatski odnosi podignuti su na najvišu razinu postavljanjem Nijaza Dizdarevića za jugoslavenskog ambasadora u Alžiru krajem 1962. godine.¹⁰¹ Na mjesto alžirskog ambasadora u Jugoslaviji početkom lipnja 1963. godine došao je Redha Malek, zamijenivši dotadašnjeg otpravnika poslova Brahima Hasnana.¹⁰²

Sa završetkom ratnog stanja alžirski narod našao se pred novim izazovima izgradnje države i ekonomskog razvoja. Američki politolog Francis Fukuyama izgradnju države (*state-building*) definirao je kao „stvaranje novih vladinih institucija i jačanje postojećih“. ¹⁰³ Kontakti tijekom rata i posjete alžirskih predstavnika urodili su plodom jer je nova vlast smatrala upravo jugoslavensko poslijeratno iskustvo u ovoj sferi svojim uzorom. Jugoslavija je stoga nastojala efektivno zamijeniti dotadašnju ratnu pomoć pružanjem podrške Alžiru u izgradnji države kroz tri glavna elementa – savjetovanje u razvoju samoupravnog socijalizma i državnih institucija, ekonomsku suradnju i tehničku pomoć te školovanje budućeg kadra kao odgovora na alžirski problem nedostatka inženjera i tehničara bitnih za izgradnju zemlje. Svoja gledišta i stavove jugoslavenski politički vrh prenosio je kroz bliske kontakte s predstavnicima alžirskih vlasti, ali i vještom diplomacijom putem djelovanja svojih društveno-političkih organizacija.

¹⁰⁰ BYRNE 2015, 922.

¹⁰¹ „Dizdarević u Alžiru“, *Vjesnik*, 31.10.1962.

¹⁰² „Ambasador Alžira predao akreditiv predsjedniku Titu“, *Vjesnik*, 6.6.1963.

¹⁰³ FUKUYAMA 2004, 17.

4.1. Izvoz jugoslavenskog samoupravnog socijalizma

Smatrajući jugoslavenski tip socijalizma najprimjerenijim svojim uvjetima, još tijekom rata alžirski čelnici posjećivali su Jugoslaviju kako bi se pobliže upoznali s njezinim društvenim sustavom i političkim institucijama. Posebice ih je zanimalo funkcioniranje jugoslavenskih sindikata, radničkog samoupravljanja i komunalnog sustava, koje su željeli implementirati u vlastitom okruženju. Premda je princip samoupravljanja izostao iz alžirskog Ustava donesenog 1963. godine,¹⁰⁴ radničko samoupravljanje u poljoprivredu i industriju alžirske vlasti uvele su po uzoru na Jugoslaviju.¹⁰⁵ S obzirom na to da je alžirski samoupravni socijalizam bio inspiriran jugoslavenskim iskustvom, rukovodioci Alžira bili su zainteresirani za rješenja praktičnih problema iz spomenute oblasti koje je nudila Jugoslavija. Također, tražili su pomoć u organizaciji državnih institucija i administracije te političkih, sindikalnih, boračkih, omladinskih i ženskih organizacija, čime se razvila suradnja i razmjena delegacija između organizacija dviju zemalja.¹⁰⁶ Intenzitet razmjene državnih delegacija govori o zainteresiranosti obiju strana za suradnjom, koja je bila dodatno stimulirana simboličnim počastima između dvojice predsjednika. Kroz međusobnu suradnju, Jugoslavija je alžirske vlasti nastojala uvjeriti u uspjeh svog modela državne izgradnje te iskoristiti njihovu zainteresiranost za proučavanje ideologije i institucija jugoslavenskog socijalizma kako bi ojačala svoju meku moć.

Još prije proglašenja alžirske nezavisnosti, tada potpredsjednik privremene alžirske vlade Ahmed Ben Bella, ocijenio je jugoslavenski model socijalističke izgradnje optimalnim za svoju buduću državu.¹⁰⁷ Jugoslavenski tip socijalizma, tzv. samoupravni socijalizam, bio je rezultat traganja za „trećim putem“ i predstavljao je alternativu kako kapitalističkom tako i državno-socijalističkom modelu.¹⁰⁸ Umjesto izravnog nametanja vlastitog modela, Jugoslavija je nudila privlačan koncept „više puteva u socijalizam“, prema kojoj svaka država put u socijalizam prilagođava vlastitom specifičnom društveno-povijesnom razvoju, što je ostavljalo vladama pojedinih država dojam prostora i autonomije u kreiranju vlastite unutarnje politike.¹⁰⁹ Jugoslavija je ovim pristupom željela ostaviti dojam države koja se ne želi miješati u unutarnje

¹⁰⁴ Sa stjecanjem nezavisnosti, alžirski seljaci preuzeli su nacionalizirana zemljišta i tvornice. Milijun hektara napuštene zemlje pretvoreno je u kolektivna gospodarstva na kojima su radnici sami upravljali proizvodnjom i raspodjelom. Serijom dekreta iz ožujka 1963. godine poznatijima kao „martovski dekreti“ – „Dekret o nacionalizaciji napuštene imovine“, „Dekret o organizaciji samoupravljanja“ i „Dekret o raspodjeli prihoda u samoupravljanim poduzećima“ – Ben Bella je institucionalizirao pravni okvir samoupravljanja (fra. *autogestion*). PEČAR 1965, 46–52.

¹⁰⁵ NAYLOR 2000, 57; PETROVIĆ 2009, 327; RUBINSTEIN 1970, 205.

¹⁰⁶ DIMIĆ 2014, 291.

¹⁰⁷ RAJKOVIĆ 1966, 285.

¹⁰⁸ ŽUPANOV 1989, 21.

¹⁰⁹ RUBINSTEIN 1970, 196–197.

poslove drugih država te da kao takva predstavlja pouzdanog političkog partnera koji suradnju temelji na jednakopravnosti, što je bilo važno uzme li se u obzir kolonijalna prošlost Alžira. Kako bi stekli njihovu naklonost, jugoslavenski predstavnici nastojali su objasniti alžirskom vrhu privlačan koncept tzv. „afričkog puta u socijalizam“.¹¹⁰ Tako primjerice, nakon što je Ben Bella ustvrdio korisnost jugoslavenskog „iskustva u samoupravljanju, posebno u poljoprivredi“, predsjednik Centralnog vijeća Saveza sindikata Jugoslavije Svetozar Vukmanović – Tempo ga je upozorio da ne treba slijepo kopirati jugoslavenski model, već ga prilagoditi vlastitim specifičnim uvjetima.¹¹¹ Vukmanović je tada predvodio delegaciju na Kongresu Općeg saveza alžirskih radnika (*Union Générale des Travailleurs Algériens*, UGTA) u siječnju 1963. godine.¹¹² Na zahtjev alžirske strane, održao je predavanje o jugoslavenskom iskustvu u agrarnoj reformi i radničkom samoupravljanju.¹¹³

U prvoj godini nakon stjecanja alžirske samostalnosti odvijala se posebno intenzivna razmjena parlamentarnih i vladinih delegacija. Povodom odlaska prve parlamentarne delegacije Alžira u međunarodnu posjetu,¹¹⁴ Ben Bella je uputio pismo Titu u kojemu je naglasio želju za produbljenjem suradnje između dviju zemalja radi ostvarenja zajedničkih ciljeva.¹¹⁵ Naime, na poziv Savezne narodne skupštine u Jugoslaviji je krajem ožujka 1963. godine boravila alžirska parlamentarna delegacija predvođena ministrom turizma Ahmedom Kaidom,¹¹⁶ koju je primio predsjednik Savezne narodne skupštine Petar Stambolić. Njezin dolazak bio je potaknut interesom za jugoslavenskim iskustvom u izgradnji države, radom institucija i razvojem gospodarstva.¹¹⁷ Delegacija je obišla kombinat „Belje“ i ostale tvornice širom Jugoslavije, među kojima su najvažnije bile „Industrija motora Rakovica“ u Beogradu i „Rade Končar“ u Zagrebu, gdje su vođeni razgovori o radničkom samoupravljanju. Također, organizirane su bile posjete državnim institucijama, od nižih tijela uprave poput Sabora Narodne Republike Hrvatske te Narodnog odbora Zagreba do najvišeg predstavničkoga tijela – Narodne skupštine. Potonju instituciju posjetili su kako bi upoznali strukturu njezina rada i novi ustav.¹¹⁸ Bila je ovo mogućnost za prikazivanje Jugoslavije kao socijalističke države stabilnih institucija koja svoj ubrzani razvoj temelji na uspjehu samoupravljanja. Još istog mjeseca, delegacija Savezne

¹¹⁰ „Druga etapa nacionalnog oslobođenja“, *Vjesnik*, 31.5.1962.

¹¹¹ „Izgraditi platformu zajedničke borbe“, *Vjesnik*, 26.1.1963.

¹¹² „Vukmanović: Alžirski narod zaslužuje priznanje“, *Vjesnik*, 18.1.1963.

¹¹³ „Benbela i Vukmanović među aktivistima“, *Vjesnik*, 19.1.1963.

¹¹⁴ RUBINSTEIN 1970, 200.

¹¹⁵ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 16, 31.

¹¹⁶ „Alžirska parlamentarna delegacija stigla u Beograd“, *Vjesnik*, 22.3.1963.

¹¹⁷ „A. Kaid: 'Naišli smo na iskrene simpatije'“, *Vjesnik*, 2.4.1963.

¹¹⁸ „Razgovori o komunalnom sistemu“, *Vjesnik*, 27.3.1963.

skupštine došla je u uzvratni posjet Alžiru.¹¹⁹ Nakon toga, potpredsjednik alžirske vlade i ministar narodne obrane Houari Boumédiène u rujnu je predvodio vladinu delegaciju u posjetu Jugoslaviji.¹²⁰ U uzvratnoj posjeti u studenom, delegacija s članom Saveznog izvršnog vijeća (SIV) Jakovom Blaževićem na čelu vodila je razgovore s predsjednikom parlamenta Hadj Ben Allom.¹²¹ Pozivima na gostovanja, uzvratnim posjetama i slanjem savjetnika u državna tijela Alžira, Jugoslavija je nastojala približiti jugoslavenski socijalizam i institucije alžirskim čelnicima, koji su ih smatrali privlačnima i primjerenima te istovremeno svjedočiti prijateljstvo i zainteresiranost za intenzivnom suradnjom.¹²² U intervjuu za „Vjesnik“ krajem iste godine, Ben Bella je izjavio kako želi učvrstiti radničko samoupravljanje i „specifičan put u socijalizam u skladu s uvjetima u Alžiru“ te kako im je „Jugoslavija po svemu najbliža u Europi“.¹²³

Premda je svoj „skorašnji posjet“ najavio po izlasku iz zatvora u ožujku 1962. godine,¹²⁴ Ben Bella je u Jugoslaviju prvi puta službeno stigao dvije godine kasnije. Predvodio je državno-partijsku delegaciju Alžira koja je na Titov poziv boravila u Jugoslaviji početkom ožujka 1964. godine. Za jugoslavensku diplomaciju dolazak Ben Belle značio je učvršćivanje pozicija u Alžiru.¹²⁵ Kako u zajedničkim razgovorima tako i u javnosti, naglašavalo se da je Jugoslavija planirano prva europska država koju je Ben Bella posjetio u službi predsjednika Republike.¹²⁶ Delegaciju je po dolasku u beogradsku zračnu luku svečano primio najviši jugoslavenski državno-partijski vrh, a na ulicama Beograda mase su priredile „veličanstven doček“ predsjedniku „bratskoga Alžira“. Protokol je obuhvatio posjet spomeniku Neznanom junaku i obilazak Spomen-groblja oslobođilaca Beograda,¹²⁷ čime se delegaciju vjerojatno željelo upoznati s jugoslavenskom oslobodilačkom borbom, koju je državni vrh uspoređivao s ratom u Alžiru te ostalim anti- kolonijalnim i imperijalnim pokretima. Naime, ideološka identifikacija s lokalnim pogledima i antikolonijalizmom predstavljala je važan pristup u zbližavanju i legitimiranju vodstva Jugoslavije među ostalim zemljama Trećeg svijeta. Istodobno, simboličkim činovima i događanjima nastojala se manifestirati naklonost i bliskost pa je tako Ben Bella proglašen počasnim građaninom Beograda,¹²⁸ a prije odlaska iz zemlje Tito ga je odlikovao „Ordenom jugoslavenske velike zvijezde“, najvišim državnim odlikovanjem.¹²⁹

¹¹⁹ DIMIĆ 2014, 290–292.

¹²⁰ MIJALKOVIĆ i BRAJOVIĆ 1980, 214.

¹²¹ „Jugoslavenska delegacija vratila se iz Alžira“, *Vjesnik*, 10.11.1963.

¹²² RUBINSTEIN 1970, 190.

¹²³ „Tito – čovjek mira“, *Vjesnik*, 13.12.1963.

¹²⁴ RAJKOVIĆ 1966, 284–286.

¹²⁵ DIMIĆ 2014, 287.

¹²⁶ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 20, 47.

¹²⁷ „Predsjednik Ben Bela doputovao u Beograd“, *Vjesnik*, 6.3.1964.

¹²⁸ MIJALKOVIĆ i BRAJOVIĆ 1980, 211.

¹²⁹ „Konferencija za štampu dvojice predsjednika“, *Vjesnik*, 13.3.1964.

Po odlasku iz Beograda, delegacija je obilazila tvornice te kulturne i znanstvene ustanove širom Jugoslavije. Glavnina službenih političkih razgovora s Ben Bellom, u kojima je sudjelovao najviši jugoslavenski državno-partijski vrh, odvijala se na Brijunima. Alžirska delegacija prvenstveno je bila zainteresirana za jugoslavensko iskustvo radničkog samoupravljanja i općenito izgradnju socijalizma. Paralelno, vođeni su razgovori između predstavnika FLN-a i SKJ, kao i drugih organizacija. Nakon što su održali četiri službena sastanka, dvojica predsjednika objavila su zajedničku deklaraciju u kojoj su konstatairali „identičnost pogleda“ i korisnost međudržavne suradnje. Također, bilo je dogovoreno ubrzanje potpisivanja sporazuma o kulturnoj suradnji (srpanj 1964.),¹³⁰ koja je dotad bila veoma ograničenih razmjera.¹³¹ Još istog mjeseca Ben Bella je primio jugoslavensku parlamentarnu delegaciju predvođenu Ratom Dugonjićem koja je posjetila tvornice u Oranu, Tlemcenu i Batni te vodila razgovore o radničkom samoupravljanju.¹³² Ubrzo nakon njezina odlaska, državno-partijska delegacija predvođena potpredsjednikom Savezne skupštine Mijalkom Todorovićem bila je u kraćem posjetu na Kongresu organa radničkog samoupravljanja industrije Alžira.¹³³

Delegacija UGTA-e bila je gost Centralnog vijeća Saveza sindikata Jugoslavije u kolovozu 1964. godine, a njezin je dolazak bio potaknut zanimanjem za sistem radničkog samoupravljanja, ulogu sindikata i obrazovanje radnika.¹³⁴ Početkom studenoga potpredsjednik SIV-a i član Centralnog komiteta (CK) SKJ Veljko Zeković predvodio je državno-partijsku delegaciju na proslavi desetogodišnje obljetnice početka Alžirske revolucije, koju su osobno primili predsjednik Narodne skupštine Ben Alla i predsjednik republike Ben Bella.¹³⁵ Sredinom istog mjeseca, državno-partijska delegacija Alžira pod vodstvom Ben Alle došla je u Beograd s puta iz Moskve. U Brdu kod Kranja delegaciju je osobno primio Tito, razmijenivši mišljenja o međunarodnoj situaciji i pitanjima od zajedničkog značaja.¹³⁶ Bilateralne posjete u 1964. godini završene su u prosincu gostovanjem delegacije FLN-a na Osmom kongresu SKJ. Prijemi kod Tita i državnog vrha svjedočili su o visokom mjestu Alžira u vanjskopolitičkim prioritetima Jugoslavije te istovremeno pružali alžirskim vlastima dojam važnosti. Bez obzira na njihovu učestalu razmjenu, uglavnom se radilo o neplanskim, *ad hoc* delegacijama manifestacijskog tipa koje nisu davale veće rezultate.¹³⁷

¹³⁰ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 25, 92–97.

¹³¹ U sferi kulturne razmjene, DIMIĆ (2014, 305–306) navodi gostovanje beogradskog KUD-a „Ivo Lola Ribar“ u Alžiru 1963. godine te Nacionalnog ansambla Alžira u Jugoslaviji 1964. godine.

¹³² „Jugoslavenski parlamentarci boravili u Batni“, *Vjesnik*, 24.3.1964.

¹³³ „M. Todorović pozdravio delegate“, *Vjesnik*, 30.3.1964.

¹³⁴ „Alžirski sindikalisti otputovali iz Jugoslavije“, *Vjesnik*, 20.8.1964.

¹³⁵ „Jugoslavenska delegacija vratila se iz Alžira“, *Vjesnik*, 8.11.1964.

¹³⁶ „Delegacija Alžira u posjetu Jugoslaviji“, *Vjesnik*, 13.11.1964.

¹³⁷ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 23, 87.

4.2. Ekonomska suradnja i tehnička pomoć

Premda je i sama bila primateljica pomoći, kako bi ojačala postojeće političke odnose i unaprijedila suradnju, jugoslavenska je vlada Alžiru pružala vanjsku pomoć (*foreign aid, foreign assistance*) u formi gospodarskih resursa i usluga. Osim povoljnog kreditiranja, ona je uključivala tehničku pomoć (pružanje stručne podrške i savjetovanja), pomoć u robi (poput poljoprivrednih i industrijskih alata) i humanitarnu pomoć. Službena retorika jugoslavenske vlade razloge pomoći navodila je podršku u ekonomskom razvoju i poboljšanju životnih uvjeta stanovništva prijateljske zemlje. Svakako, između dviju država postojala je obostrana korist. Za alžirsku stranu pomoć u razvoju države bila uvelike potrebna, uz paralelno nastojanje smanjenja ovisnosti o Francuskoj. S jugoslavenske pak su se strane nalazili vanjskopolički motivi iza pružanja pomoći. Jugoslavija je vanjsku pomoć koristila kao sredstvo meke moći, kojom je nastojala povećati svoj ugled i utjecaj u Alžiru. Shodno principu reciprociteta, vanjskom pomoći nagrađivala je i poticala željeno političko ponašanje alžirskih vlasti. Pritom su od važnosti bili i ekonomski interesi poput iniciranja trgovine, otvaranja novog tržišta, zapošljavanja domaćih tvrtki i pristup sirovinama.¹³⁸ Jugoslavija je, naime, djelomično pružala tzv. „vezanu pomoć“ (*tied aid*)¹³⁹ kojom je uvjetovala Alžir na nabavku njezinih dobara i usluga (poput ugovarača, konzultanata i transportnih sredstava). U ovom je slučaju istim instrumentom – kreditiranjem, Jugoslavija poboljšavala svoj izvoz, ali ujedno i državni imidž.

Potaknute jugoslavenskim izrazima solidarnosti, razumijevanjem za probleme Alžira i pružanjem potrebne pomoći bez postavljanja političkih uvjeta i uplitanja u unutrašnje poslove, alžirske vlasti tvrdile su da im je Jugoslavija „najbliža nearapska zemlja“.¹⁴⁰ Njezina je namjera bila izgraditi sliku miroljubive zemlje, voljne surađivati na partnerskim i ravnopravnim osnovama. S obzirom na to da su odlaskom „kolona“ (fra. *colons*, alžirsko stanovništvo europskog podrijetla) ostali bez stručnog kadra koji je trebao biti nositelj ekonomskog razvoja zemlje, brzo odgovarajući na alžirske zahtjeve, Jugoslavija je slala vlastite stručnjake putem Saveznog zavoda za međunarodnu tehničku suradnju te poljoprivrednu i industrijsku mehanizaciju. Tako je prilikom boravka u Alžiru u listopadu 1962. godine direktor Zavoda Josip Zmaić razgovarao s ministrom poljoprivrede Amarom Ouzeganeom, ministrom zdravstva Mohammedom Nekkacheom i službenicima ministarstva industrije i energije o jugoslavenskoj tehničkoj pomoći Alžiru vezanom uz njihove sektore.¹⁴¹ Jugoslavija je promptno reagirala na

¹³⁸ APODACA 2017, 5–7.

¹³⁹ Isto, 13.

¹⁴⁰ DIMIĆ 2014, 284.

¹⁴¹ „Utvrđeni okviri pomoći FNRJ Alžiru“, *Vjesnik*, 20.10.1962.

prve alžirske zahtjeve i pružila konkretnu pomoć ministarstvu poljoprivrede Alžira u tzv. „Operaciji Labours“¹⁴² prodajom 500 traktora tipa „Zadrugar“ 50/1 s priključnim strojevima, koje je proizvodila „Industrija motora Rakovica“ iz Beograda.¹⁴³ Prva isporuka stigla je u alžirsku luku 23. listopada na teretnom brodu „Pobjeda“ koji je isplovio iz Rijeke tri dana ranije.¹⁴⁴ Osim što je dopremio drugi dio traktora, putnički brod „Ivan Mažuranić“ ujedno je 27. listopada obnovio redovitu linijsku plovidbu između jadranskih i alžirskih luka,¹⁴⁵ čime su postavljeni infrastrukturni preduvjeti robnoj razmjeni između dviju zemalja. Uz mehanizaciju, u Alžir su pristigli i jugoslavenski poljoprivredni stručnjaci i tehničari. Oni su pomagali u oranju i organiziranju poljoprivrednih dobara¹⁴⁶ te održavali tečajeve kojima je osposobljeno ukupno 550 alžirskih traktorista i 60 mehaničara.¹⁴⁷ Prva kampanja obrade zemlje, izvedena pretežito jugoslavenskim strojevima, u alžirskim je medijima proglašena „bitkom za socijalizam“.¹⁴⁸

Alžirski ministar financija Ahmed Francis i jugoslavenski otpravnik poslova Martin Gabrićević 8. studenoga 1962. godine potpisali su prvi platni sporazum koji je predstavljao uvod u ekonomske odnose dviju zemalja.¹⁴⁹ Sporazumom je bio ugovoren sistem bilateralnog platnog prometa na klirinškoj osnovi, reguliran po jedinstvenom fiksnom tečajnom paritetu američkog dolara. Ovime su bila isključena plaćanja u stranim valutama i kupoprodaja valuta zemalja ugovornica, u ovom slučaju jugoslavenskog dinara i alžirskog franka. Putem klirinških računa uravnoteživao se godišnji opseg razmjene roba i usluga između zemalja u dogovorenoj klirinškoj valuti.¹⁵⁰ Unatoč nedostatku slobodnih deviza kod obiju zemalja, ovaj tip međunarodnog plaćanja omogućio je robnu razmjenu, takozvanu bilateralnu ili klirinšku trgovinu. Generalni direktor Jugoslavenske banke za vanjsku trgovinu i predvodnik delegacije jugoslavenskih poljoprivrednih stručnjaka Toma Granfil, 1. veljače 1963. godine zaključio je trgovinski sporazum s alžirskim ministarstvom financija na temelju kojeg su jugoslavenska poduzeća mogla izvoziti investicijska dobra i izvoditi radove u vrijednosti od 10 milijuna američkih dolara. Spomenuti iznos odobren je kao investicijski kredit u svrhu izgradnje prvih industrijskih objekata u Alžiru – dvije tekstilne tvornice, tvornice voćnih sokova i tvornice kože. Premda je dovršetak njihove izgradnje bio predviđen do kraja 1964. godine,¹⁵¹ prve

¹⁴² OTTAWAY i OTTAWAY 1970, 84.

¹⁴³ „Pošiljka jugoslavenskih traktora stigla u Alžir“, *Vjesnik*, 24.10.1962.

¹⁴⁴ „Prvih 150 traktora za Alžir“, *Vjesnik*, 19.10.1962.

¹⁴⁵ „Jugolinija obnavlja redovite pruge s Alžirom“, *Vjesnik*, 24.10.1962.

¹⁴⁶ „Jugoslavenski poljoprivredni stručnjaci doputovali u Alžir“, *Vjesnik*, 31.1.1963.

¹⁴⁷ „Benbela: Zahvalnost Jugoslaviji zbog pomoći“, *Vjesnik*, 14.12.1962.

¹⁴⁸ DIMIĆ 2014, 291.

¹⁴⁹ „Potpisan prvi platni sporazum Alžir–FNRJ“, *Vjesnik*, 9.11.1962.

¹⁵⁰ Poslovni dnevnik n.d.

¹⁵¹ „Jugoslavija daje dugoročni kredit Alžiru“, *Vjesnik*, 2.2.1963.

tvornice puštene su u pogon u ožujku 1965. godine.¹⁵² Osim investicijskih radova, Jugoslavija je nudila i vlastite logističke usluge pa je tako „Meditranska plovidba“ iz Korčule u rujnu 1963. godine prevezla prve proizvode alžirske željezare.¹⁵³

Ubrzo su na temelju izdanog kredita započeli projekti jugoslavenskih tvrtki čije su građevinske radove izvodili alžirski radnici, a u tu im je svrhu jugoslavenska vlada poklonila građevinske strojeve i alate.¹⁵⁴ Početkom ožujka 1963. godine, beogradska tvrtka za izvršenje investicijskih ulaganja „Jugoinvest“ zaključila je ugovor o izgradnji vodovoda u gradu Aïn Beïdi od strane beogradskoga poduzeća „Ivan Milutinović“.¹⁵⁵ Krajem mjeseca, po posjeti alžirske delegacije koja je imala priliku razgledati hidroelektranu „Jablanica“, najveći hidroenergetski objekt u Jugoslaviji,¹⁵⁶ tehničari tvrtke „Energoprojekt“ započeli su projekt regulacije rijeke Soumamm.¹⁵⁷ Tijekom naredne trodnevne posjete alžirske poljoprivredne delegacije koncem travnja, Tito je osobno primio ministra poljoprivrede Ouzeganea s kojim je vodio razgovore o izgradnji države, agrarnoj reformi i jugoslavenskom iskustvu u poljoprivredi.¹⁵⁸ Alžirski ministar ustvrdio je da je pomoć u isporuci traktora bila „od presudnog značaja“ za poljoprivredu Alžira, omogućivši da se na vrijeme obavi oranje i sjetva.¹⁵⁹ Tom je prilikom delegacija posjetila poljoprivredna dobra i tvornice. Na temelju viđenog, Ouzegane je zaključio da postoje dobri uvjeti za poljoprivrednu suradnju dviju zemalja.¹⁶⁰

Potom je nova privredna delegacija predvođena predsjednikom Komisije za industrijalizaciju Narodne skupštine Ararom Kamisijem u svibnju 1963. godine boravila nepuna dva tjedna u Jugoslaviji. Nakon obilaska industrijskih pogona, zamjenik ministra industrije i energetike Abdelmalek Lagdari izjavio je da se uvjerio u „visoka tehnička dostignuća“ Jugoslavije te zaključio da su „jugoslavenski strojevi po kvaliteti potpuno jednaki proizvodima iz razvijenih industrijskih zemalja“.¹⁶¹ Posjet je rezultirao dolaskom nove delegacije u Zagreb početkom lipnja uz pratnju ekonomskog savjetnika jugoslavenske ambasade u Alžiru Milovana Simonovića.¹⁶² Po posjeti izvoznom poduzeću „Mašinoimpex“ te tvornicama „Tekstilstroj“ i „Jedinstvo“, koje su proizvodile tvorničke strojeve i opremu,

¹⁵² „Jugoslaveni izgradili tvornicu u Alžiru“, *Vjesnik*, 17.3.1965.

¹⁵³ „Naši brodovi prevoze prve proizvode alžirske željezare“, *Vjesnik*, 5.9.1963.

¹⁵⁴ „Poklon Jugoslavije Alžiru“, *Vjesnik*, 19.3.1963.

¹⁵⁵ „Ugovorena izgradnja velikog vodovoda u Alžiru“, *Vjesnik*, 3.3.1963.

¹⁵⁶ MIJALKOVIĆ i BRAJOVIĆ 1980, 198.

¹⁵⁷ „Jugoslavenski stručnjaci regulirat će rijeku Sumam u Alžiru“, *Vjesnik*, 28.3.1963.

¹⁵⁸ „Delegacija Alžira kod predsjednika Tita“, *Vjesnik*, 26.4.1963.

¹⁵⁹ DIMIĆ 2014, 291.

¹⁶⁰ „U Titu vidimo velikog prijatelja“, *Vjesnik*, 3.5.1963.

¹⁶¹ „Pomoć u pravom smislu riječi“, *Vjesnik*, 3.6.1963.

¹⁶² „Alžirski privrednici doputovali u Beograd“, *Vjesnik*, 31.5.1963.

potpisani su ugovori o isporuci investicijske opreme za tvornice u izgradnji.¹⁶³ „Jedinstvo“ je postavljeno za projektanta tvornice voćnih sokova, a za dvije tvornice tekstila u Oranu projektant je bila beogradska tvrtka „Energoprojekt“. U ožujku 1964. godine „Tekstilstroj“ je za njih dostavio prve strojeve preko izvoznika „Mašinoimpex“. Bili su ovo jedni od najvećih dotadašnjih jugoslavenskih projekata u inozemstvu.¹⁶⁴ Međutim, postojao je velik problem oko izgradnje objekata u Alžiru. Zbog nedostatka prethodne tržišne analize, oni se na koncu nisu pokazali dugoročno ekonomski isplativima za jugoslavensku stranu.¹⁶⁵ Profit je bio samo trenutni s obzirom na to da je Jugoslavija mogla opremiti tvornice strojevima vlastite proizvodnje. Međutim, proizvodi tih tvornica nisu bili traženi na njenom tržištu.

Prilikom posjete jugoslavenske privredne delegacije (6. – 24. srpnja) član ministarstva vanjskih poslova Ali Abdallaoui i pomoćnik saveznog sekretara za financije Boško Tonev potpisali su 23. srpnja 1963. godine sporazum o trgovini s ciljem povećanja robne razmjene. Na temelju tog sporazuma, Jugoslavija je odobrila Alžiru kredit od novih 10 milijuna dolara.¹⁶⁶ Također, potpisan je novi sporazum o znanstveno-tehničkoj suradnji na temelju kojeg je Jugoslavija poslala 250 svojih stručnjaka u Alžir, gdje se već nalazilo njih pedesetak. Iduće dvije godine u Alžiru je boravilo više od dvjesto jugoslavenskih stručnjaka iz različitih oblasti: zdravstva, industrije, poljoprivrede, rudarstva, geologije, pošte i telekomunikacija, ekonomije i javnih radova.¹⁶⁷ Vlast je sponzorirala odlazak stručnih kadrova u Alžir na različite načine. Tako je, primjerice, Savezni zavod za međunarodnu tehničku suradnju u sklopu izložbe „Azija-Afrika-Jugoslavija“, postavljene 1963. godine na jesenskom Zagrebačkom velesajmu, promovirao međudržavnu suradnju, ali i pozivao stručnjake na odlazak u Alžir i ostale zemlje Trećega svijeta.¹⁶⁸ Kako bi se olakšao njihov odlazak, aviokompanija „Adria“ uspostavila je redovnu tjednu liniju Zagreb-Beograd-Alžir već u prvim tjednima alžirske nezavisnosti.¹⁶⁹ U konačnici je između Jugoslavije i Alžira 30. travnja 1965. godine potpisan sporazum o ukidanju viznoga režima,¹⁷⁰ kojim se trebala olakšati mobilnost između dviju zemalja. Jugoslavenski stručnjaci kroz svoj su rad, hvaljen od strane alžirskih vlasti, pridonosili konstrukciji državnog imidža te djelovali kao svojevrsni „ambasadori“ promovirajući vrijednosti jugoslavenskog društva.

¹⁶³ „Alžirska privredna delegacija u zagrebačkim poduzećima“, *Vjesnik*, 6.6.1963.

¹⁶⁴ „Tekstilna tvornica u pogonu“, *Vjesnik*, 19.3.1965..

¹⁶⁵ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 23, 83.

¹⁶⁶ RUBINSTEIN 1970, 215.

¹⁶⁷ DIMIĆ 2014, 305.

¹⁶⁸ „Rekordni odaziv“, *Vjesnik*, 5.9.1963.

¹⁶⁹ „Avionski saobraćaj Alžir–Jugoslavija“, *Vjesnik*, 10.10.1964.

¹⁷⁰ „Ukidaju se vize“, *Vjesnik*, 1.5.1965.

Na temelju odobrenog robnog kredita, pretežiti dio izvoza u Alžir činili su investicijska oprema i industrijski proizvodi, poput strojeva i poljoprivrednih alata.¹⁷¹ Roba široke potrošnje, poput odjeće i obuće, gotovo da se i nije izvozila zbog nekonkurentnosti na alžirskom tržištu, gdje su dominirali francuski proizvodi. Iz Alžira u Jugoslaviju prevladavao je uvoz agruma, pluta, fosfata, staroga željeza, ječma, kože i auto-guma.¹⁷² S obzirom na to da je potražnja za tim proizvodima na njezinom tržištu bila relativno niska, Jugoslavija je neprestano nastojala izmijeniti strukturu roba. Proizvodi za koje se Jugoslavija posebno zanimala i koji su joj bili potrebni – sirovine i gorivo – Alžir je i sam uvezio jer su nafta i plin u Sahari bili rukama francuskog kapitala, a nerazvijena industrija i zastarjeli procesi eksploatacije rudnika činili su proizvodnju rude nerentabilnom.¹⁷³ Suradnja ostvarena s Alžirom u području istražnih radova radi otvaranja rudnika cinka, olova i fosfata¹⁷⁴ te eksploatacije nafte,¹⁷⁵ govori u prilog interesu Jugoslavije za ovim sirovinama. Premda je 1964. godine izvoz u Alžir gotovo udvostručen, uvoz je smanjen zbog izostanka uvoza željezne rude, dok je struktura ostalih proizvoda tek minimalno bila proširena.¹⁷⁶ Prema tome, ovakav nivo bilateralne razmjene između Alžira i Jugoslavije bio je teško održiv.

Tablica 1. Trgovinska bilanca između Jugoslavije i Alžira u razdoblju od 1959. do 1964. godine¹⁷⁷

	Izvoz iz Jugoslavije u Alžir	Uvoz iz Alžira u Jugoslaviju	Ukupna vrijednost robne razmjene
1959.	444	0	444
1960.	345	118	463
1961.	164	6	170
1962.	722	101	823
1963.	894	1,200	2,094
1964.	1,500	1,100	2,600
Ukupno			
(sve vrijednosti izražene su u milijunima jugoslavenskih dinara)	4,069	2,525	6,594

¹⁷¹ RUBINSTEIN 1970, 211.

¹⁷² „U Alžiru se ima šta kupiti“, *Ekonomska politika*, 8.5.1965.

¹⁷³ „Alžir: Povoljni uslovi za razvoj hemijske industrije“, *Komercijalne novine*, 4.9.1964.

¹⁷⁴ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 23, 83.

¹⁷⁵ „Obilaze petrolejska nalazišta u Sahari“, *Vjesnik*, 3.2.1965.

¹⁷⁶ „U Alžiru se ima šta kupiti“, *Ekonomska politika*, 8.5.1965.

¹⁷⁷ „Alžir“ 1963, 79; „U Alžiru se ima šta kupiti“, *Ekonomska politika*, 8.5.1965.

Jugoslavenska strana neprestano se trudila izmijeniti postojeće stanje i istaknuti svoje nezadovoljstvo ekonomskom suradnjom. Zato je predložila mjeru kojom bi se nastojala unaprijediti i proširiti „obostrano korisna trgovinska i znanstveno-tehnička suradnja“ dviju zemalja, koja je predstavljala najznačajniji aspekt bilateralnih odnosa.¹⁷⁸ Dvojica predsjednika u zajedničkoj su deklaraciji pri posjetu Ben Belle Jugoslaviji u ožujku 1964. godine predviđjela osnivanje mješovitog jugoslavensko-alžirskog privrednog komiteta sa zasjedanjem u Alžiru.¹⁷⁹ Prijedlog je realiziran 11. srpnja iste godine kao „Komitet za ekonomsku, znanstvenu i tehničku suradnju“.¹⁸⁰ Prvo zasjedanje Komitet je održao od 12. do 16. srpnja, pri čemu su ministar privrede Bachir Boumaza i član SIV-a Milutin Morača kao predvodnik jugoslavenske delegacije (članovi su također bili Josip Zmajić i Boško Tonev te zamjenik saveznog sekretara za industriju Vinko Hafner) potpisali protokol o njegovu radu. Rezultati prvoga zasjedanja očitovali su se u proširenju suradnje planiranjem osnivanja zajedničke pomorske kompanije, donošenjem zaključaka o proširenju robne razmjene i ubrzanju izgradnje četiriju tvornica te zahtjevom alžirske strane za povećanjem broja jugoslavenskih medicinskih ekipa.¹⁸¹

Liječnici, točnije kirurzi, bili su među prvim stručnjacima koje je Jugoslavija poslala u Alžir na temelju sporazuma o tehničkoj suradnji iz listopada 1962. godine. Sukladno zahtjevu ministra zdravstva Nekkachea, medicinska pomoć u lijekovima i opremi nastavila je pristizati u Alžir putem Jugoslavenskog Crvenog križa.¹⁸² Liječničke ekipe izmjenjivale su se svakih šest mjeseci u bolnici „Parnet“ te u novootvorenom rehabilitacijskom centru i ortopedskoj bolnici u Dueri, koja je bila simbol skrbi alžirske vlade za ranjene borce.¹⁸³ Na tom planu također je zatražena jugoslavenska pomoć. Krajem siječnja 1963. godine zajedničku delegaciju Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije (SUBNOR) i Sekretarijata za narodno zdravlje i socijalnu politiku predvođenu generalom Petrom Brajovićem primio je ministar za bivše borce Said Mohammedi.¹⁸⁴ Na poziv jugoslavenskih predstavnika u lipnju iduće godine, delegacija bivših boraca i ratnih invalida Alžira uzvratila je posjetu. Osobno ju je primio potpredsjednik Republike i predsjednik SUBNOR-a Aleksandar Ranković. Posjet je rezultirao standardnom razmjenom informacija o radu dviju organizacija, utvrđena je korisnost stalne razmjene mišljenja te suradnja u oblasti socijalne i medicinske zaštite bivših boraca.¹⁸⁵

¹⁷⁸ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 23, 83.

¹⁷⁹ *Isto*, dok. 25, 96.

¹⁸⁰ „Osnovan komitet Alžir – Jugoslavija“, *Vjesnik*, 12.7.1964.

¹⁸¹ „Nova faza suradnje SFRJ i Alžira“, *Vjesnik*, 17.7.1964.

¹⁸² „Jugoslavenski crveni križ nastavlja pomoć Alžiru“, *Vjesnik*, 31.10.1962.

¹⁸³ „Smjena jugoslavenskim liječnicima u Alžiru“, *Vjesnik*, 10.5.1963.

¹⁸⁴ „Boravak delegacije jugoslavenskih boraca u Alžiru“, *Vjesnik*, 1.2.1963.

¹⁸⁵ „Saopćenje o razgovorima s alžirskim borcima“, *Vjesnik*, 28.6.1964.

Premda se od Komiteta za ekonomsku, znanstvenu i tehničku suradnju mnogo očekivalo, njegova je efikasnost bila vrlo niska. Ukupno gledano, ekonomski odnosi između Jugoslavije i Alžira bili su nedovoljno razvijeni i bez dugoročnih planova. Učestale delegacije, koje su trebale unaprijediti suradnju, donosile su gotovo isključivo deklarativne zaključke. Kočnicu u razvitku ekonomske suradnje predstavljala je nerazvijenost alžirske privrede i francuski utjecaj na alžirskom tržištu te pogrešni investicijski planovi, odnosno gradnja industrijskih postrojenja koja su već postojala u Jugoslaviji.¹⁸⁶ Jugoslavija je počinila greške na polju ekonomske suradnje prebrzo ulazeći u poslove bez sagledavanja isplativosti investicija i vođenja računa o tržištu, uvelike u želji da prva izgradi tvornice Alžiru, a što bi pogodovalo njezinu imidžu. Iako je ona trebala biti obostrano korisna, suradnja je većim dijelom bila korisna za Alžir i uvelike je ekonomski štetila Jugoslaviji koja je pružala pomoć. Bez obzira na to, Jugoslavija je i dalje računala na Alžir kao svog ekonomskog partnera, nastojeći proširiti suradnju u oblasti proizvodnje izgradnjom brodogradilišta i tvornice streljiva, što bi joj olakšalo istup na afričkom tržištu.¹⁸⁷

4.3. Omladinska i studentska politika

U sklopu djelovanja jugoslavenske javne diplomacije naročito je bila razvijana sistematska politika stipendiranja stranih studenta na jugoslavenskim sveučilištima, koju su vlasti gledale kao „dugoročnu investiciju“ u sferi jugoslavenskih interesa.¹⁸⁸ S obzirom na to da se nakon stjecanja nezavisnosti Alžira javila potreba za formiranjem vlastitih stručnih kadrova i inteligencije kao nužnog preduvjeta izgradnje nove državne strukture, spomenuti angažman činio je važan segment bilateralnih odnosa dviju zemalja. U svrhu ostvarivanja utjecaja, Jugoslavija je organizirano pružala pomoć oko formiranja kadrova koji su u budućnosti trebali preuzeti „odgovorne funkcije“ u Alžiru.¹⁸⁹ Sukladno principima djelovanja meke moći, školovanjem stranih studenata može se utjecati na politiku njihove države.¹⁹⁰ Premda je glavninu pažnje državno-partijski vrh usmjerio ka alžirskoj omladini na redovnim studijima u Jugoslaviji, valja se osvrnuti i na kontakte između omladinskih organizacija koje su svojim aktivnostima, od kojih su se posebice isticale omladinske radne akcije (ORA),

¹⁸⁶ RUBINSTEIN 1970, 222–226.

¹⁸⁷ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 28, 104.

¹⁸⁸ BONDŽIĆ 2014, 639–645.

¹⁸⁹ DIMIĆ 2014, 288.

¹⁹⁰ ATKINSON 2010; NYE 2005, 14.

promovirale vrijednosti jugoslavenskog socijalističkog društva. Ovim je diplomatskim sredstvima Jugoslavija nastojala prošiti svoj utjecaj na alžirsku mladež, a slijedom toga i alžirske vlasti, kako bi izgradila meku moć i stvorila povoljne uvjete za ostvarenje svojih političkih ciljeva.

Kako ne bi narušila povoljne diplomatske odnose s Francuskom, jugoslavenska je vlast Alžiru tijekom borbe za neovisnost velikim dijelom pružala pomoć i podršku putem svojih društveno-političkih organizacija. Kao rezultat strateškog djelovanja neslužbenim kanalima prema FLN-u, krajem 1957. i početkom 1958. godine ostvareni su i prvi kontakti između omladinskih organizacija Jugoslavije i Alžira. Tada je Savez studenata Jugoslavije izjavio solidarnost i protestirao zbog progona i uhićenja rukovodstva Generalne unije muslimanskih studenata Alžira (*Union Generale des Etudiants Musulmans Algeriens*, UGEMA) te privremenog raspuštanja same organizacije od strane francuskih vlasti.¹⁹¹ Uz Savez studenata Jugoslavije, veze s UGEMA-om ubrzo je utvrdila i Narodna omladina Jugoslavije (NOJ).¹⁹² Na seminaru pod nazivom „Omladina i kultura danas“, koji je u srpnju 1958. godine organizirala u Dubrovniku, prisustvovali su i članovi spomenute alžirske organizacije.¹⁹³ Budući da je uspostavljanje i održavanje kontakata između društveno-političkih organizacija bio jedan od načina na koji je Jugoslavija nastojala proširiti svoj utjecaj,¹⁹⁴ tijekom narednih godina došlo je do intenziviranja suradnje jugoslavenskih omladinskih organizacija s UGEMA-om, a koju su pretpostavili iznimno povoljni međudržavni odnosi.¹⁹⁵ Suradnja se ponajprije manifestirala razmjenom delegacija, međusobnim posjetama, održavanjem seminara, sudjelovanjem u radnim akcijama, organizacijom festivalskih događanja, izdavanjem prigodnih publikacija¹⁹⁶ te raznim drugim oblicima pomoći poput isporuke lijekova.¹⁹⁷ O važnosti koju je jugoslavenski politički vrh pridavao omladinskim organizacijama najbolje govori činjenica da su sastavni dio državno-partijskih delegacija u Alžiru nerijetko činili članovi Centralnog Komiteta Saveza omladine Jugoslavije.

¹⁹¹ BONDŽIĆ 2013, 144.

¹⁹² Krovna organizacija jugoslavenske omladine osnovana je kao Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) u prosincu 1942. godine. Godine 1946. godine promijenila je naziv u Narodna omladina Jugoslavije (NOJ), a 1948. godine pridružen joj je Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), čime je formirana jedinstvena političko-organizacijska struktura. Organizacija je 1963. godine promijenila naziv u Savez omladine Jugoslavije (SOJ). Njezin najznačajniji angažman pretežito je bio vezan uz organizaciju omladinskih radnih akcija (ORA). STANIĆ 1979, 2–3.

¹⁹³ „Aktivnost Narodne omladine Jugoslavije“, *Jugoslavenski pregled*, ožujak 1960, 16.

¹⁹⁴ RUBINSTEIN 1970, 187.

¹⁹⁵ „Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije u 1961.“, *Jugoslavenski pregled*, veljača 1962, 58–59.

¹⁹⁶ BONDŽIĆ 2013, 147.

¹⁹⁷ „CK Narodne omladine Jugoslavije poslao lijekove omladini Alžira“, *Vjesnik*, 29. 6. 1962.

Delegacije UGEMA-e i Saveza omladine FLN-a (*Jeunesse du Front de Liberation Nationale*, JFLN) prisustvovala su Sedmom kongresu Narodne omladine Jugoslavije održanom u siječnju 1963. godine.¹⁹⁸ Budući da je u to vrijeme trajala izgradnja dionice Osipaonica – Beograd, zadnja faza radova na autocesti „Bratstvo i Jedinstvo“, obje organizacije mogle su se uvjeriti u uspjeh te ekonomsku i odgojnu korisnost omladinskih radnih akcija, čiji je zadatak bila kako izgradnja javnih objekata tako i ideološka izgradnja socijalističke mladeži.¹⁹⁹ S obzirom na to da su socijalističke vlasti Alžira prepoznale vrijednost jugoslavenskog iskustva, u veljači 1963. godine Savezni zavod za međunarodnu tehničku suradnju uputio je člana Centralnog komiteta Saveza omladine Jugoslavije Mirka Bolfeka za savjetnika pri alžirskom Ministarstvu omladine, sporta i turizma,²⁰⁰ kako bi izvršio pripreme za dolazak instruktora iz Saveza omladine Jugoslavije koji su trebali držati Alžircima seminare o organizaciji dobrovoljnih omladinskih radnih akcija. Na poziv ministra za omladinu, sport i turizam Abdelaziza Bouteflike,²⁰¹ već idućeg mjeseca grupa jugoslavenskih omladinskih rukovodioca prvi je puta došla u Alžir s ciljem pripreme kadrova za sudjelovanje u prvoj alžirskoj akciji kod Oued Fodda, gdje je u ljeto iste godine oko 250 mladih radilo na pošumljavanju.²⁰² Osim potonje akcije, ističe se i njihovo sudjelovanje u prvoj međunarodnoj omladinskoj radnoj akciji u Alžiru kada su od kraja listopada do kraja prosinca 1964. godine 21 mladić i jedna djevojka iz radne brigade „Ivo Lola Ribar“ radili u omladinskom kampu u naselju Ouadhia sa zadatkom izgradnje stanova.²⁰³ U kampovima, koji su bili organizirani po uzoru na jugoslavenske, u cilju propagande među alžirskim omladincima svakodnevno su se održavala predavanja o oslobodilačkoj borbi i stvaranju Jugoslavije, čitanja tiska i brošuri političkog karaktera te kulturne aktivnosti poput prigodnih festivalskih događanja i izvođenja nacionalnih pjesama, putem kojih se odvijala ideološka indoktrinacija i širile jugoslavenske političke vrijednosti.²⁰⁴

Istovremeno, posebna je pažnja pridavana budućoj inteligenciji iz čijih se redova regrutiraju društveno relevantni kadrovi, a koja posjeduje potencijal prenošenja stavova na druge građane.²⁰⁵ Shodno tomu, jugoslavenske vlasti pozivale su alžirsku mladež na školovanje u svoje srednje škole, sveučilišta i tvornice. Radi obrazovanja budućih stručnjaka, na temelju sporazuma o znanstveno-tehničkoj suradnji ugovorenog između Alžira i Jugoslavije 23. srpnja

¹⁹⁸ „Stigle omladinske delegacije iz Alžira“, *Vjesnik*, 18.1.1963.

¹⁹⁹ Više u: SELINIĆ 2005, 87–101.

²⁰⁰ MVEP n.d. Mirko Bolfek obnašao je dužnost hrvatskog ambasadora u Alžiru od 2007. do 2012. godine.

²⁰¹ „Grupa jugoslavenskih omladinskih rukovodilaca u Alžiru“, *Vjesnik*, 28.3.1963.

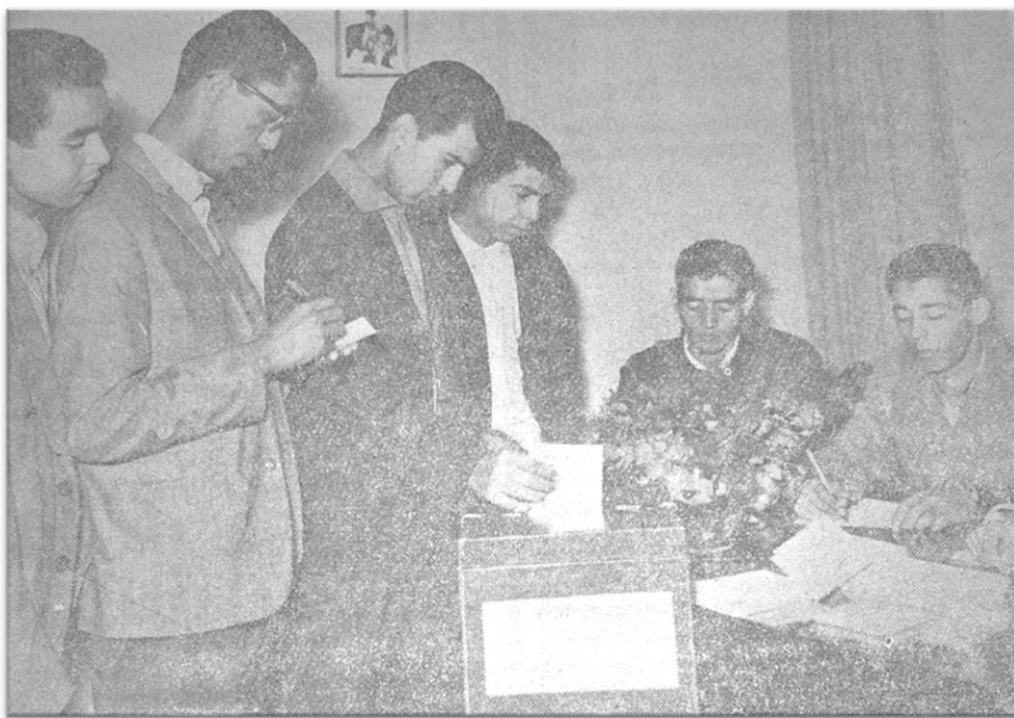
²⁰² OTTAWAY i OTTAWAY 1970, 128.

²⁰³ „Prijateljstvo u Kabiliji“, *Borba*, 29.12.1964.

²⁰⁴ SELINIĆ 2005, 87–101.

²⁰⁵ VUKADINOVIĆ 1998, 197.

1963. godine, alžirski su građani primani na stručno osposobljavanje i specijalizaciju u Jugoslaviju. Tako je, primjerice, početkom rujna pristiglo njih 78 na stručnu izobrazbu u trajanju od šest mjeseci do dvije godine za tvornice koje je Jugoslavija gradila u Alžiru. U tekstilnoj struci tada je u Zagrebu bilo obrazovano 60 Alžiraca, dok je preostalih 18 bilo na školovanju u kožarskoj struci u Domžalama.²⁰⁶ Istog je mjeseca u sklopu Zagrebačkog velesajma priređena izložba „Azija – Afrika – Jugoslavija“ na kojoj je Zavod za međunarodnu tehničku suradnju, između ostalog, serijom fotografija i dokumenata prikazao život i rad budućih alžirskih stručnjaka u Jugoslaviji,²⁰⁷ kako bi javnosti objasnio i opravdao njihov dolazak. Tijekom 1964. godine u Jugoslaviji je bilo dvjestotinjak alžirskih stažista iz raznih privrednih grana, poput tekstilne, kožne, prehrambene, poljoprivredne, metalske i naftne industrije te pošte i telekomunikacija.²⁰⁸

Slika 1. Grupa Alžiraca na glasovanju za Alžirski konstitucionalni referendum 8. rujna 1963. godine na biralištu koje je bilo organizirano u prostorijama tvrtke Mašinoimpex u Zagrebu²⁰⁹

²⁰⁶ „Mladi Alžirci na tehničkoj izobrazbi u Jugoslaviji“, *Vjesnik*, 5.9.1963.

²⁰⁷ „Više od 2500 naših stručnjaka u zemljama u razvoju“, *Vjesnik*, 7.9.1963.

²⁰⁸ „Tekstilni strojevi za Alžir“, *Vjesnik*, 3.3.1964.

²⁰⁹ „Grupa Alžiraca glasala u Zagrebu“, *Vjesnik*, 9.9.1963.

Konkretnije je poteze državna vlast poduzela već 1958. godine, kada je preko Komisije za kulturne veze s inozemstvom pokrenula program stipendiranja alžirskih studenata. Budući da je tada Alžir još uvijek bio pod francuskom upravom, za akademsku godinu 1958./1959. Komisija je preko jugoslavenske ambasade u Egiptu, a kasnije Maroku i Tunisu, nudila FLN-u 10 stipendija, uz dodatne 3 stipendije ponuđene od strane Saveza sindikata Jugoslavije za stručno usavršavanje, a koje su u narednim godinama davali na raspolaganje i SSRNJ te Savez studenata Jugoslavije. Prvih deset stipendista došlo je u studenom i prosincu 1958. godine na redovne studije u Jugoslaviju, uglavnom na Sveučilište u Beogradu. Stipendistima su bili plaćeni troškovi studiranja, osiguran smještaj u studentskom domu i ishrana u menzama. Usto, bio im je isplaćivan dodatak za zimsku odjeću i obuću te pokriveni troškovi zdravstvene zaštite. Stipendija koju su strani studenti primali isprva je iznosila 25.000 dinara mjesečno, dok je 60-ih godina porasla na 35.000 dinara.²¹⁰ S obzirom na to da je stipendija domaćih studenata bila gotovo četiri puta manja,²¹¹ vjerojatno je to bio jedan od razloga koji su utjecali na njihovo negativno raspoloženje prema novim alžirskim kolegama.

Svoj stav jugoslavenski studenti izrazili su već prilikom prijema novopridošlih alžirskih kolega. Predstavnici Saveza studenata Jugoslavije odbili su dočekati prva dva studenta iz Alžira, tražeći da ih prime sami predstavnici Komisije. Budući da nije mogla naći nijednog domaćeg studenta voljnog pomoći pristiglim stipendistima, Komisija je naposljetku bila prisiljena angažirati studenta iz Maroka. Osim toga, nije uspjela ni realizirati plan da alžirski studenti budu smješteni u sobi s jednim domaćim studentom kako bi lakše svladali jezik i svakodnevni život. Shodno očekivanjima Komisije, zbog kulturnih su razlika pristigli studenti imali problema u prilagođavanju novoj sredini. Premda je došlo i do nekoliko jugoslavensko-alžirskih brakova, u odnosima između studenata uglavnom je vladala atmosfera netrpeljivosti, koja je s vremena na vrijeme eskalirala u incidente i fizičke obračune gdje su intervenirali i državno-partijski organi, nerijetko sa zaključkom da su za njih ponajprije krivi domaći studenti.²¹² Osim u odnosima s kolegama, ubrzo su izbili i brojni problemi stipendista u studiranju. Mnogi su ponavljali godine, prelazili s fakulteta na fakultet ili napuštali studij. U razdoblju od 1958. do 1964. godine studij je napustilo 37 studenata, a diplomiralo je samo njih 14 u periodu od 1960. do 1965. godine.²¹³ Već su sam izbor i kvaliteta stipendista bili upitni budući da mnogi od njih nisu imali ni osnovne potrebne kvalifikacije za upis, odnosno završenu

²¹⁰ BONDŽIĆ 2013, 144–145, 153.

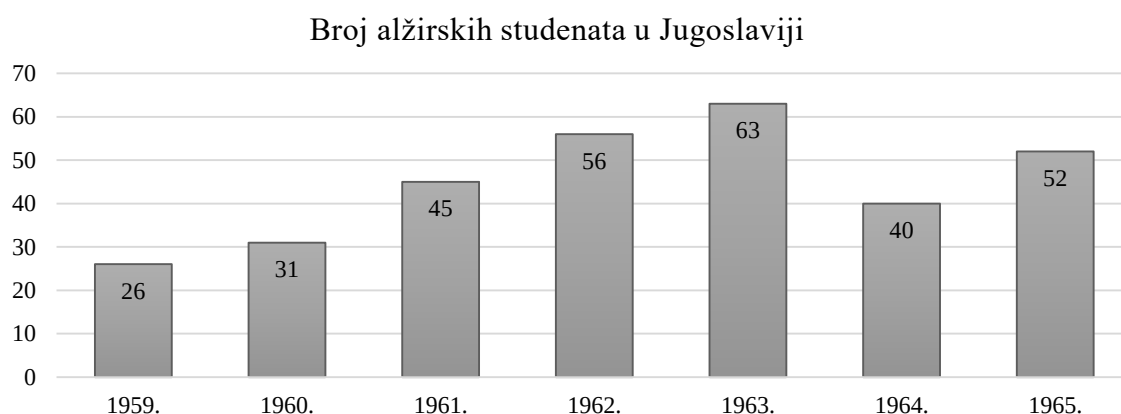
²¹¹ „Stipendiranje i kreditiranje studenata“, *Jugoslavenski pregled*, rujan 1962., 367.

²¹² BONDŽIĆ 2013, 145–146, 152–156.

²¹³ *Isto*, 160.

srednju školu. Takvo što bilo je moguće zahvaljujući državnim vlastima, odnosno Komisiji koja nije inzistirala na potrebnoj dokumentaciji i tek je mjestimično analizirala profile kandidata.²¹⁴ Sami pak su studenti bili predlagani na fakultete za koje su bili smatrani prikladnima i potrebnima od strane svoje vlade te su slani uglavnom na tehničke i medicinske, a najmanje na društvene studije.²¹⁵ Također valja uzeti u obzir nepoznavanje jezika, iako su prije početka studija svi pohađali osmomjesečni tečaj srpsko-hrvatskog jezika na latinici, koji je bio uvjet za upis na jugoslavenska sveučilišta s tog govornog područja. Premda je tijekom 60-ih godina bio na raspolaganju relativno velik broj stipendija,²¹⁶ što je rezultiralo porastom broja Alžiraca na jugoslavenskim sveučilištima (Tablica 2.), spomenuti faktori bili su dostatan razlog da zbog nedovoljnog broja kandidata nisu bile iskorištene sve ponuđene stipendije.²¹⁷

Tablica 2. Broj stipendista iz Alžira na jugoslavenskim sveučilištima tijekom 1960-ih²¹⁸

Nudeći stipendije za redovne studije alžirskoj omladini, jugoslavenske vlasti sudjelovale su u formiranju alžirskih stručnih kadrova i „ideološko-politički oblikovane“ intelektualne elite za koju se vjerovalo da će kasnije zauzeti visoke položaje u državi. Na taj je način Jugoslavija planirala ostvariti političke i ekonomske interese u Alžiru. Zbog ovih su razloga alžirski studenti imali privilegirani položaj i poseban tretman od strane jugoslavenskih vlasti. Kako bi njihov studijski boravak bio što ugodniji, Komisija im je organizirala razne kulturno-zabavne sadržaje poput folklornih večeri i izleta, dok su oni sami držali predavanja,

²¹⁴ BONDŽIĆ 2014, 639.

²¹⁵ BONDŽIĆ 2013, 157–158; „Strani studenti u Jugoslaviji“, *Jugoslovenski pregled*, veljača 1960., 75–76.

²¹⁶ Komisija je ak. god. 1958./1959. te 1959./1960. nudila 10 stipendija, a već iduće godine 15. Od ak. god. 1961./1962. do 1964./1965. davala je 20 stipendija. BONDŽIĆ 2013, 159.

²¹⁷ BONDŽIĆ 2014, 646.

²¹⁸ BONDŽIĆ 2013, 148–151.

izložbe i filmske projekcije o svojoj zemlji. U suradnji sa sveučilištima i pojedinim fakultetima koji su joj slali izvješća, Komisija je pratila uspjeh pojedinih stipendista tijekom njihovog studijskog boravka. Po završetku studija i povratka u Alžir, bilo je predviđeno preko ambasada i kulturnih atašea održavati kontakt i pratiti njihov rad, posebice studenata za koje se vjerovalo da imaju potencijal zauzeti visoke pozicije u svojoj državi. Međutim, upravo ovaj ključni korak nije bio realiziran čime je državni vrh načinio veliki propust, a zbog kojeg se gubila najveća korist od stipendiranja. Tek su ponekad pristizali izvještaji od bivših stipendista o pozitivnim dojmovima o zemlji i ljudima tijekom njihovog studiranja u Jugoslaviji.²¹⁹

Politika stipendiranja stranih studenata pratila je orijentaciju i dinamiku vanjske politike Jugoslavije, a činjenica da je u njezino kreiranje i provođenje bio direktno uključen državni vrh govori o važnosti spomenutoga programa. Jugoslavija je počevši od 1950-ih prepoznala potencijal ostvarivanja političko-ekonomskih ciljeva putem dodjele stipendija za jugoslavenska sveučilišta, a koje je Alžir prihvatio kao oblik pomoći. Putem sustava visokog obrazovanja, ali i svakodnevnog života pod utjecajem državno-partijskog diskursa, studenti su usvajali norme i vrijednosti jugoslavenskog socijalističkog društva koje su trebali promovirati nakon povratka u svoju zemlju. Predviđalo se da će političko-ideološki oblikovani stipendisti poprimiti ulogu svojevrsnih kulturnih diplomata preko kojih će Jugoslavija širiti svoj utjecaj i političke ideje. Usto, ovaj sustav trebao je proizvesti obrazovane kadrove u granama industrije u koje je Jugoslavija investirala i razvijala u Alžiru. Porast broja alžirskih studenata u Jugoslaviji tijekom prve polovice 1960-ih bio je najvidljiviji rezultat razmatranog sustava stipendiranja i manifest povoljnih bilateralnih odnosa s Alžirom. Teoretski dobro razrađena politika naišla je na nedostatke u realizaciji, koji su unaprijed odredili njezin neuspjeh. Osim jezične barijere, u tome je znatnu ulogu odigrala činjenica da su jugoslavenske vlasti primale stipendiste bez prethodnog postupka selekcije što je u konačnici rezultiralo minimalnim brojem diplomiranih studenata putem kojih se nije mogao ostvariti realni predviđeni utjecaj u Alžiru. U isto vrijeme, jugoslavenske omladinske organizacije provodile su aktivnosti koje su kod alžirskih vlasti trebale mobilizirati podršku za politiku Jugoslavije i nastavak razvoja već dobro utvrđenih prijateljskih odnosa. Međutim, ti su odnosi ostali na institucionalnoj razini o čemu svjedoči i suradnja studentskih omladina dviju država koja se odvijala isključivo na razini društveno-političkih organizacija. Usprkos sustavnoj državno-partijskoj propagandi, prijateljski odnosi nisu se reflektirali na društvenoj mikrorazini o čemu najbolje svjedoči raspoloženje domaćih studenata prema svojim alžirskim kolegama.

²¹⁹ BONDŽIĆ 2014, 645; MITROVIĆ 2005, 136–138.

5. Beograd protiv Bandunga: Jugoslavensko-kinesko rivalstvo

Tito: „U posljednje vrijeme zapaža se tendencija da se vodi politika rasne podjele u svijetu. Propovjednik takve rasne podjele je Kina. Bilo bi veoma korisno da se na jednoj konferenciji [...] zauzme jedinstven stav protiv pokušaja rasne podjele na takozvane obojene i bijele narode, po teoriji da su dobri ljudi samo obojeni, a svi bijeli loši.“

Ben Bella: „Pa i bijelo je boja.“²²⁰

Jugoslavija je prije svega nastojala utjecati na smjer vanjske politike Alžira. Bilo je to od strateške važnosti jer je na taj način mogla ostvariti utjecaj i na ostale afričke i arapske zemlje, zahvaljujući ugledu Alžira kao „Meke revolucije“²²¹ i reputacije Ben Belline vlade koja je postala jedan od najvećih pokrovitelja oslobodilačkih pokreta na afričkom kontinentu. Tito je alžirskog predsjednika smatrao jednim od svojih ključnih suradnika u ostvarivanju prevage „koncepta univerzalizma“ nad idejom „regionalne suradnje“ u Trećem svijetu.²²² Njih dvojica usuglasila su se da je nesvrstavanje politički-ciljno orijentiran i geografski nedefiniran koncept antiimperijalizma.²²³ Međutim, najveća prepreka i glavni takmac jugoslavenskom projektu bila je Kina. Zalaganjem za geografski i rasno definirano okupljanje država, kinesko je vodstvo prijetilo marginalizaciji Jugoslavije i njezine politike nesvrstavanja. Naspram određivanja Trećega svijeta isključivo kroz izraze afro-azijskog identiteta – južnjačkog, „obojanog“ i postkolonijalnog, Tito je želio nadmetnuti nesvrstavanje kao „širok pokret za mir i međunarodnu suradnju“. Na taj se način ideološki sukob u komunističkom bloku manifestirao kroz borbu za utjecaj i prvenstvo u Trećem svijetu – iz kojeg je geopolitički ojačala Kina nastojala isključiti Jugoslaviju.²²⁴

U korespondenciji s Titom i nastupima u jugoslavenskim medijima, Ben Bella je izražavao privrženost politici nesvrstavanja i vjernost principima izraženima na Beogradskoj konferenciji nesvrstanih te je pozdravljao mogućnost održavanja nove konferencije.²²⁵ Shodno željama

²²⁰ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 20, 44.

²²¹ Prema Byrneu (2015, 922), sintagmu je prvi upotrijebio Amílcar Cabral, jedan od najistaknutijih afričkih protukolonijalnih lidera.

²²² DIMIĆ 2014, 297.

²²³ BYRNE 2015, 924.

²²⁴ *Isto*, 914, 921.

²²⁵ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok 13, 25–26; „Tito–čovjek mira“, *Vjesnik*, 13.12.1963.

jugoslavenske strane, tvrdio je da će „intervenirati kod afričkih naroda“ kako bi prisustvovali spomenutoj konferenciji. Isto tako, složio se s Titom da nesvrstane zemlje imaju ključnu ulogu u miroljubivom rješavanju međunarodnih sporova i sprečavanju novog svjetskog sukoba. Međutim, smatrajući nerazvijenost glavnim faktorom nestabilnosti, njegovi prioriteti bili su drugačiji, a problemi Alžira identični s drugim afričkim zemljama. Stoga je tražio da konferencija u budućnosti jasno definira svoje ciljeve. Kao preduvjet miru, isticao je prioritet ekonomske i političke emancipacije te smanjenje ekonomskih nejednakosti među narodima. S obzirom na to da su ona činila glavninu preokupacija zemalja Trećega svijeta, Tito je sukladno Ben Bellinim primjedbama prihvatio prioritet ekonomskih pitanja, a založio se i za kodifikaciju aktivne miroljubive koegzistencije, potpunu likvidaciju kolonijalizma te borbu protiv rasizma kao glavne ciljeve buduće konferencije. Pritom je, u skladu s vanjskopoličkim interesima Jugoslavije, poticao na proširenje broja zemalja koje bi se obvezale na te principe. Naglasio je da konferencija ne bi raspravljala o bilateralnim problemima zemalja sudionica, jer upravo su potonja pitanja ugrožavala održavanje nove Bandunške konferencije koju je zagovarala Kina. Činjenica postojanja sporova unutar „bandunške grupe“ Titu je poslužila kao glavni argument za davanje prioriteta održavanju Konferencije nesvrstanih.²²⁶ Paradoksalno, u vrijeme kada se pripremala nova Konferencija nesvrstanih, eskalirao je Alžirsko-marokanski rat koji je potkopavao suštinu politike miroljubivog rješavanja sukoba, zbog čega je Tito urgentno poticao obje strane na pregovore.²²⁷

Premda je Ben Bella izražavao istovjetnost političkih stajališta, a alžirska vanjska politika u suštini je pratila jugoslavensku, mišljenja su se razilazila oko Kine.²²⁸ Titov stav prema kineskoj politici rezultirao je ponovnim zbližavanjem Jugoslavije sa SSSR-om,²²⁹ pri čemu je Alžir pratio uzlaznu liniju potonjih odnosa. Nastojeći prenijeti svoja politička stajališta na Ben Bellu, Tito je isticao da se SSSR, za razliku od Kine, zalaže za miroljubivu koegzistenciju. Kritizirao je kinesku politiku zastupanja „teorije o permanentnom sukobu“, odnosno neizbježnom ratu između kapitalizma i socijalizma, smatrajući mir preduvjetom za razvoj socijalizma. Nadalje, optuživao je Kinu da promovira rasnu (bijelo/ne-bijelo) podjelu.²³⁰ Kineske su vlasti upravo na osjetljivoj rasnoj liniji napadale „bijele“ Jugoslaveni nastojeći im srušiti kredibilitet među afričkim i azijskim narodima.²³¹ Suprotno, Tito je tvrdio da

²²⁶ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 19, 37–38; *Isto*, dok. 20, 40–53.

²²⁷ *Isto*, dok. 18, 35–36.

²²⁸ *Isto*, dok. 20, 46.

²²⁹ Nakon 22. kongresa komunističkih partija SSSR–a održanog krajem 1961. godine došlo je do sino–sovjetskog sukoba, što je direktno pogodovalo jugoslavensko–sovjetskom zbližavanju.

²³⁰ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 20, 40–44.

²³¹ BYRNE 2015, 923.

antikolonijalizam ne poznaje rasu i da je prema tome nesvrstavanje otvoreno svima koji dijele iste ciljeve. Istaknuo je da Kina, koja je osporavala nesvrstavanje zbog nedovoljne oštine prema antiimperijalizmu, sama ne provodi bandunške principe za koje se deklarativno zalaže.²³² Alžir je prisustvovao objema prijašnjim konferencijama²³³ i zalagao se da se održe obje, tvrdeći kako jedna drugu ne isključuju s obzirom na to da su se principi nesvrstavanja temeljili na istovjetnim bandunškim principima.²³⁴

Alžirska strana vodila je pragmatičnu politiku, u prvom redu iskorištavajući nepovoljne odnose između Sovjetskog Saveza i Kine. Naime, obje su zemlje pružale veliku materijalnu pomoć (ekonomsku, tehničku i medicinsku) Alžiru. Za razliku od jugoslavenske, kineska i sovjetska pomoć činila je poveći priljev stranog kapitala u Alžir, čime se stvarala ekonomska i politička ovisnost. Kina je u listopadu 1962. godine donirala 1,8 milijuna dolara u alžirski budžet, a krajem iduće godine odobrila je beskamatni kredit od 50 milijuna američkih dolara. Kao vrhunac u odnosima, u rujnu 1963. godine organizirana je kineska gospodarska izložba u glavnom gradu Alžiru, koju je otvorio Ben Bella, a posjetilo preko 150.000 Alžiraca.²³⁵ Otvaranje izložbe Kina je iskoristila za diseminaciju anti-jugoslavenskog propagandnog materijala na francuskom jeziku. Jugoslavija je promptno reagirala i putem jugoslavenskih medija pozivala alžirske vlasti na odgovornost za incident.²³⁶ Za pretpostaviti je da je sadržaj pamfleta bio sličan članku u kineskim novinama objavljenom istog mjeseca pod nazivom „Je li Jugoslavija socijalistička zemlja?“ u kojem se napadalo „Titova kliku“ za revizionizam, negiralo socijalizam u Jugoslaviji i optuživalo za šurovanje s američkim imperijalizmom.²³⁷ Sličnu propagandu u kojoj je optuživala SSSR za neoimperijalizam i izjednačivala ju sa SAD-om, Kina je širila po Africi još od 1962. godine.²³⁸ Neprijateljski stav prema SAD-u i SSSR-u može se objasniti činjenicom da je Kina smatrala kako Hladni rat usporava njezinu geopolitičku ekspanziju te je zbog toga nastojala što više smanjiti utjecaj dviju supersila.²³⁹

²³² *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 20, 42.

²³³ Na konferenciju u Bandungu FLN je poslao kao promatrače Hocine Ait Ahmeda i M'hameda Yazida kako bi pokrenuli internacionalizaciju alžirskog pitanja. EVANS 2012, 139.

²³⁴ *Pet principa miroljubive koegzistencije* (zalaganje za aktivnu miroljubivu koegzistenciju, izbjegavanje korištenja sile u rješavanju sporova, poštivanje teritorijalnog integriteta, nemiješanje u unutrašnje probleme drugih država i ravnopravni odnosi između država i nacija) usvojeno je kako od strane Bandunške konferencije tako i Konferencije nesvrstanih, a originalno je poteklo iz sporazuma između Indije i Kine iz 1954. godine. UNTS 1954.

²³⁵ FRIEDMAN 2015, 136–138.

²³⁶ „Zloupotreba gostoprimstva“, *Vjesnik*, 3.9.1963.

²³⁷ STARR 1979, 120.

²³⁸ BYRNE 2015, 921.

²³⁹ *Isto*, 916.

U ovako zategnutoj međunarodnoj situaciji, Alžir se trudio održati ravnotežu prema svojim pokroviteljima, vješto balansirajući odnose u svoju korist.²⁴⁰ Titova zabrinutost oko alžirske privrženosti Kini ubrzo se pokazala opravdanom. Ideju o Drugoj Bandunškoj konferenciji Kina je nastojala realizirati krajem lipnja 1965. godine upravo u Alžiru. Kako bi opravdao ulogu domaćina, alžirski ambasador u Kini Mohamed Yala obrazložio je premijeru Zhou Enlaiju da je sudjelovanje Alžira na Kairskoj konferenciji nesvrstanih prethodne godine bilo „bez većeg angažmana“ i ponajprije radi kontrole ostalih afričkih i arapskih država sudionica. Izjavio je kako mu je nejasna sama suština nesvrstavanja te da se osobno uvjerio u besmislenost Konferencije u Beogradu. Prisustvujući konferenciji, uvidio je da ona ne pretpostavlja nikakve obaveze i da države sudionice međusobno ne surađuju. Tvrdio je da se Alžir zalaže za „pravu“ afro-azijsku konferenciju s obzirom na to da te zemlje imaju zajedničke ciljeve i slične probleme.²⁴¹ Istovremeno, alžirski ministar vanjskih poslova Abdelaziz Bouteflika u razgovorima s Titom naglašavao je kako treba spriječiti da buduća Bandunška konferencija „ne bi potpala pod utjecaj Kine“.²⁴²

Kako bi mobilizirao podršku za Drugu afro-azijsku konferenciju, Zhou Enlai je poduzeo turneju po Africi. Tijekom kratke posjete Alžiru (30. ožujka – 1. travnja 1965.) razgovarao je s Ben Bellom o nadolazećoj konferenciji koja je trebala raspraviti pitanje Sjevernog Vijetnama.²⁴³ Fokusirajući raspravu na potonje pitanje, Kina je željela iskoristiti nezadovoljstvo zemalja sudionica prošlogodišnje Kairske konferencije. Pritom je kineski premijer nastojao uvjeriti Ben Bellu da Sovjetski Savez ne bi trebao biti prisutan na samitu. Po pitanju američke intervencije u Vijetnamu, koja je trebala predstavljati *raison d'être* nove konferencije, Zhou je zauzeo beskompromisnu poziciju.²⁴⁴ Kao rezultat njegovih protesta, Ben Bella je naredio alžirskom ambasadoru u Pekingu povlačenje iz grupe diplomata koja je Kini trebala predstaviti „Apel 17 Nesvrstanih zemalja“²⁴⁵ u kojem su se zahtijevali hitni pregovori u svezi sa zaustavljanjem rata u Vijetnamu.²⁴⁶ Naime, Konferencija 17 nesvrstanih zemalja održana u Beogradu (14. ožujka – 1. travnja 1965.) predstavljala je najistaknutiju jugoslavensku mirovnu inicijativu u svrhu rješavanja Vijetnamskog sukoba. Premda je Jugoslavija, zajedno s Alžirom, Malijem, Gvinejom i Ujedinjenom Arapskom Republikom²⁴⁷ tražila da se na konferenciji

²⁴⁰ Više o alžirskoj vanjskoj politici u razdoblju Hladnoga rata: BYRNE 2016 i GHETTAS 2017.

²⁴¹ *Memorandum of Conversation from the Meeting between Premier Zhou Enlai and the Algerian Ambassador to China Mohamed Yala* (dalje: *Memorandum*) 1964.

²⁴² *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 25, 92.

²⁴³ FRIEDMAN, 138.

²⁴⁴ *Memorandum* 1964.

²⁴⁵ Central Intelligence Agency 1966, 46.

²⁴⁶ „Who Opposes Negotiations?” 1965, 42–54.

²⁴⁷ VUČETIĆ 2013, 176.

„osudi američka agresija“, većina država sudionica tomu se protivila zbog veza koje je održavala sa Zapadom. S obzirom na to da između nesvrstanih nije postojao konsenzus oko vijetnamskog pitanja, kompromis je postignut na način da se u Apelu od 15. ožujka 1965. godine osudila „strana vojna intervencija“.²⁴⁸ „Apel 17 Nesvrstanih zemalja“ upućen je 1. travnja 1965. godine svim sudionicama Vijetnamskog rata.²⁴⁹ Peking je na Apel odgovorio putem članka u kojem se optuživalo „Titovu kliku“ za pogodovanje imperijalizmu SAD-a.²⁵⁰ U razgovorima sa sovjetskim ambasadorom u Kini Stepanom Červonenkom u travnju 1965. godine, Zhou Enlai je istaknuo da je Ben Bella smatrao pogrešnim sudjelovanje na prošlomjesečnoj konferenciji te da nije potpisao „Apel“.²⁵¹

Usprkos kineskim pritiscima te nedostatku apsolutne koherencije kod nesvrstanih, u konačnici je propalo održavanje Druge Afro-azijske konferencije, odnosno „Drugog Bandunga“, čime je nesvrstavanje postalo primarna organizacijska platforma Trećega svijeta. Kolaps afro-azijskog principa koji je promovirala Kina bio je rezultat unutarnjih tenzija između potencijalnih sudionica, njihovog spora oko sudjelovanja SSSR-a, ali i vanjskog pritiska. Tjedan dana prije zakazanog datuma konferencije, 19. lipnja 1965. godine izbio je *coup d'etat* kojim je dotadašnji ministar obrane Houari Boumédiène svrgnuo Ahmeda Ben Bellu s predsjedničkog položaja, a što je kineskim vlastima poslužilo kao argument za beskonačnu odgodu „Drugog Bandunga“.²⁵² Da su kineske vlasti pridavale značajnu pažnju jugoslavenskoj politici prema Alžiru, govori i činjenica da je 1970. godine prvim kineskim ambasadorom u Jugoslaviji nakon 1958. godine imenovan Zeng Tao, koji je prije toga vršio dužnost prvog veleposlanika Kine u Alžiru.²⁵³

²⁴⁸ BOGETIĆ 2007, 95–98.

²⁴⁹ VUČETIĆ 2013, 173.

²⁵⁰ “Who Opposes Negotiations?” 1965, 54.

²⁵¹ *Record of Conversation between Soviet Ambassador to China S. V. Chervonenko and Chinese Prime Minister Zhou Enlai on 13 April 1965* 1965.

²⁵² BYRNE 2015, 914, 921, 927.

²⁵³ SHINN i EISENMAN 2012, 233.

6. Appendix: Titov posjet Alžiru – vrhunac odnosa

„Ugledni gosti Alžira, sa predsjednikom Josipom Brozom Titom na čelu, naišli su, svuda gdje su bili, na veličanstven prijem koji je odraz tijesnog prijateljstva dvaju naroda i njihove zajedničke borbe za nacionalnu nezavisnost, društveni napredak, mir i međunarodnu suradnju.“²⁵⁴

Tijekom prve polovice 1965. godine nastavljena je intenzivna razmjena gledišta i boravak jugoslavenskih dužnosnika u Alžiru, koji su bili u funkciji pripreme nadolazeće posjete predsjednika Tita. Najznačajniji je pritom bio boravak ministra vanjskih poslova Koče Popovića sredinom veljače. Osim sa predsjednikom Ben Bellom, tom je prilikom Popović vodio razgovore s ministrom industrije i energetike Bachirom Boumazom, ministrom trgovine Nourredineom Dellicijem te ministrom vanjskih poslova Abdelazizom Bouteflikom.²⁵⁵ Njihovi sektori činili su najrelevantnija područja suradnje između dviju zemalja. Odmah zatim stigla je delegacija SKJ na čelu sa sekretarom CK Veljkom Vlahovićem, koja je, između ostalog, obilazila naftna industrijska postrojenja u saharskim gradovima Ouargli i Hassi Messaoudu te vodila razgovore s alžirskom državno-partijskom delegacijom prevođenom Ben Bellom.²⁵⁶ U svrhu približavanja alžirskoj javnosti vrijednosti jugoslavenskog socijalističkog društva i što boljih rezultata skorog Titovog posjeta, u ožujku je bila organizirana kulturna manifestacija „Nedjelja jugoslovenskog filma“.²⁵⁷ Alžirski mediji pompozno su najavljivali dolazak „velikog revolucionara i državnika“ te objavljivali serije članaka o Titu i Jugoslaviji,²⁵⁸ dok su razne alžirske organizacije putem proglasa pozivale stanovništvo da „izađe na ulice i srdačno dočeka“ jugoslavenskog predsjednika. Osim jugoslavenskih i alžirskih medija, dolazak Tita i njegov boravak u Alžiru prenijele su i svjetske novinske agencije.²⁵⁹

Zajedno sa suprugom Jovankom i državno-partijskom delegacijom,²⁶⁰ predsjednik Tito službeno je boravio u Alžiru od 15. do 22. travnja 1965. godine, čime je postao prvi čelnik jedne

²⁵⁴ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 29, 131.

²⁵⁵ „Koča Popović otputovao iz Alžira“, *Vjesnik*, 16.2.1965.

²⁵⁶ „Saopćenje Političkog biroa FLN o boravku delegacije SKJ“, *Vjesnik*, 4.3.1965.

²⁵⁷ DIMIĆ 2014, 306.

²⁵⁸ „Treći susret“, *Vjesnik*, 10.4.1965.

²⁵⁹ „Danas Tito u Alžiru“, *Vjesnik*, 15.4.1965.

²⁶⁰ Jugoslavensku delegaciju činili su sekretar CK SK Slovenije i član izvršnog komiteta CK SKJ Miha Marinko, potpredsjednik SIV-a Miloš Minić, zamjenik državnog sekretara za vanjske poslove Marko Nikezić, pomoćnik državnog sekretara za vanjske poslove Mišo Pavićević, predsjednik CK Narodne omladine Jugoslavije Tomislav

europske zemlje u službenom posjetu ovoj zemlji.²⁶¹ Na brodu „Galeb“, Tito je uplovio u alžirsku luku gdje mu je priređen „veličanstven doček“. Pred okupljenim mnoštvom Ben Bella je održao pozdravni govor. Zatim je predao riječ Titu koji je istaknuo značaj Alžira u borbi za mir te na tradicionalno prijateljske odnose dviju zemalja s potencijalom daljnjega rasta. Potom su Titu ukazane velike počasti. Postao je prvi strani državnik koji je prošao kroz staru muslimansku četvrt Kazbu te je proglašen počasnim građaninom grada Alžira.²⁶² Istoga dana, u vili Joly u Alžiru održan je prvi od ukupno pet službenih sastanaka na kojima se raspravljalo o bilateralnoj suradnji. Sutradan je Tito položio vijence na grobove heroja Alžirskog oslobodilačkog rata Larbija Ben M'Hidija i Mourada Didoucha. Navečer je održan narodni miting na koji je, prema pisanju *Vjesnika*, došlo 200.000 građana kako bi prisustvovali govorima dvojice predsjednika.²⁶³ Narednih je dana Tito zajedno s delegacijom posjetio grad Laghouat (18. travnja) gdje mu je priređen berberski performans *fantasia*. Tito je bio i prvi strani državnik u službenom posjetu gradu Constantinu (18. i 19. travnja), gdje je također održan veliki narodni miting, a zatim svečano otkrivena spomen-ploča prijateljstvu Jugoslavije i Alžira na Bulevaru Jugoslavije. U Oranu (19. i 20. travnja) delegacija je posjetila poljoprivredna dobra i industrijska poduzeća, a Tito održao već standardni govor na mitingu.²⁶⁴

Pretposljednji dana službenog boravka (21. travnja) na Alžirskom sveučilištu održana je svečana promocija jugoslavenkog predsjednika u počasnog doktora pravnih, ekonomskih i društvenih znanosti. U znak zahvalnosti na ukazanoj počasti, Tito je održao govor koji je iskoristio kao priliku da iznese svoje viđenje međunarodne situacije. Zadržao se na aktualnim problemima prvenstveno vezanim uz kolonijalizam i njegovo nasljeđe, upozorivši pritom na opasnosti neokolonijalizma. Zatim se osvrnuo se na nejednak ekonomski razvoj u svijetu, napore prema razoružanju te opasnost koju predstavlja politika sile, čime je zapravo uputio kritiku kineskoj politici. Ukazao je na važnost ujedinjenosti i zajedničkog istupa svih „progresivnih snaga“ u svijetu u svrhu očuvanja mira i istaknuo da je politika aktivne miroljubive koegzistencije jedini odgovor na suvremene međunarodne probleme.²⁶⁵ U svojoj privremenoj rezidenciji Palači naroda, Tito je primio jugoslavenske radnike. Prema riječima ambasadora Dizdarevića, tada se nalazilo ukupno 280 jugoslavenskih stručnjaka u Alžiru, od čega najviše liječnika. U znak sjećanja na susret, njihovi su predstavnici poklonili Titu srebrni

Badovinac, ambasador u Alžiru Nijaz Dizdarević te član ministarstva vanjskih poslova Miloš Lalović. *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 28, 101.

²⁶¹ „Predsjednik Tito otputovao u Alžir“, *Vjesnik*, 12.4.1965.

²⁶² „Tito doputovao u Alžir“, *Vjesnik*, 16.4.1965.

²⁶³ „Razgovori Tito–Ben Bela“, *Vjesnik*, 17.4.1965.

²⁶⁴ „Tito u Oranu“, *Vjesnik*, 20.4.1965.

²⁶⁵ MANDIĆ 2005, 182–191; ŠTAUBINGER 1974, 148–150.

kabiljski mač (*flissa*).²⁶⁶ Kasnije istoga dana, u vili Arthur potpisano je zajedničko priopćenje o alžirsko-jugoslavenskim razgovorima. Njegov najveći dio bio je posvećen međunarodnoj situaciji i identičnosti pogleda dviju delegacija u pitanjima od zajedničkog interesa.²⁶⁷ Premda je „Galeb“ trebao isploviti za Aleksandriju već idućeg dana, zbog lošeg vremena, i na navodno Ben Bellino inzistiranje, Tito je nastavio svoj boravak u Alžiru u svojstvu privatnog posjeta. Produženi boravak iskoristio je za posjet muzejima „Bardo“ i „Stéphane Gsell“. Nakon što je u Alžiru proboravio ukupno 11 dana, Tito je 26. travnja avionom otputovao u Kairo.²⁶⁸

Titov odlazak iz Alžira označio je kraj bliskih odnosa između dviju zemalja s obzirom na to da je uskoro uslijedio puč kojim je Ben Bella svrgnut s vlasti i promijenjena cjelokupna politička garnitura s kojom je Jugoslavija razvila intenzivnu suradnju. Bilateralni odnosi Jugoslavije i Alžira uvelike su se temeljili na političkoj intimnosti između dvojice predsjednika, koja se najjasnije očitovala u njihovoj službenoj korespondenciji korištenjem nekonvencionalnog diplomatskog vokabulara, odnosno međusobnog oslovljavanja poput „dragi (predsjedniče i) prijatelju“.²⁶⁹ Odlaskom Ben Belle s vlasti, Jugoslavija je izgubila svog glavnog političkog protežea. Nakon oproštaja s državno-političkim vrhom i Titom osobno, početkom lipnja 1965. godine Redha Malek, kojeg su vlasti godinu dana ranije odlikovale „Ordenom jugoslavenske zastave s lentom“ za razvijanje suradnje između dviju zemalja,²⁷⁰ napustio je položaj ambasadora u Jugoslaviji.²⁷¹ Istovremeno, sredinom kolovoza 1965. godine umjesto Nijaza Dizdarevića na mjesto jugoslavenskog ambasadora u Alžiru imenovan je Miroslav Vitorović, član Saveznog odbora SSRNJ.²⁷²

²⁶⁶ „Posjet jugoslavenskog predsjednika Alžiru“, *Vjesnik*, 22.4.1965.

²⁶⁷ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 29, 131–135.

²⁶⁸ „Oproštaj u Alžiru“, *Vjesnik*, 27.4.1965.

²⁶⁹ *Jugoslavensko – Alžirski odnosi*, dok. 17, 32–35; *Isto*, dok. 19, 36.

²⁷⁰ „Odlikovan ambasador Alžira“, *Vjesnik*, 9.6.1964.

²⁷¹ „Tito primio Maleka u oproštajni posjet“, *Vjesnik*, 1.6.1965.

²⁷² „Dizdarević se oprašta“, *Vjesnik*, 28.7.1965.

7. Zaključak

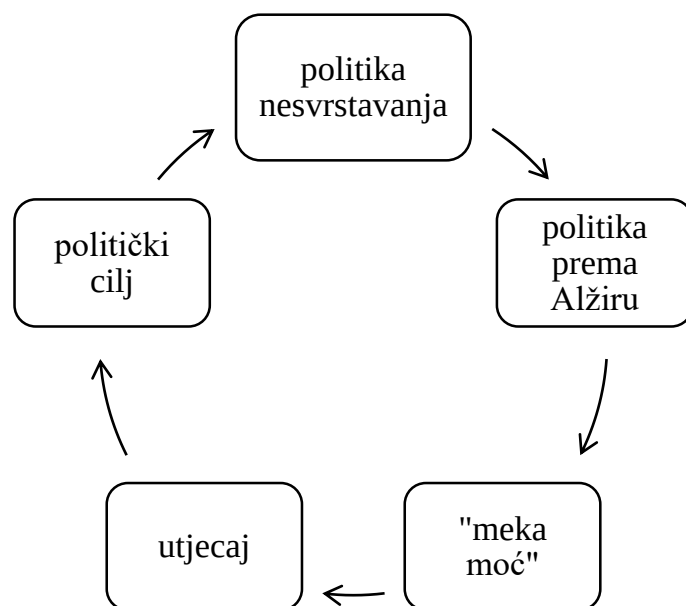
Shodno potrebi za legitimacijom nezavisnog položaja i pozicioniranjem na međunarodnoj političkoj sceni u razdoblju Hladnog rata, Jugoslavija je krajem 1950-ih otvorila novi smjer vanjske politike između dvaju svjetskih blokova. Politiku nesvrstavanja nastojala je afirmirati povećanjem utjecaja među novooslobođenim afro-azijskim zemljama. Rastući utjecaj Jugoslavije, disproporcionalan njezinom ekonomskom i vojnom značaju, proizlazio je iz „meke moći“ koju je manifestirala kroz mnogostruke oblike bilateralne suradnje. Izvori meke moći bili su sama politika nesvrstavanja, uvelike temeljena na antikolonijalnim principima, te političke vrijednosti i ideologija samoupravnog socijalizma, čija je privlačnost bila rezultat njihove sukladnosti s vrijednostima i potrebama zemalja Trećega svijeta.

Novi vanjskopolitički smjer definirao je prirodu odnosa s Alžirskom u razdoblju prve polovice 60-ih godina. Međutim, jugoslavenska izgradnja meke moći može se pratiti još od angažmana u Alžirskom ratu za nezavisnost (1954. – 1962.), gdje je prepoznala značaj pružanja aktivne pomoći protukolonijalnoj borbi alžirskog naroda. Premda opseg humanitarne, a posebice vojne pomoći zbog tajnoga karaktera nije moguće točno utvrditi, materijalna sredstva manifestirala je kao instrumente meke moći jer je njima željela zadobiti povjerenje alžirskog naroda i političkog vodstva. Osim potonjih namjera, otvorenim pružanjem diplomatske podrške ujedno je željela praktično dokazati principe za koje se zalaže i time zadobiti poštovanje ostalih zemalja Trećega svijeta. Usporedno, Jugoslavija je vodila javnu diplomaciju kojom je nastojala steći simpatije alžirskog naroda, ali i mobilizirati podršku vlastite javnosti za vanjsku politiku nesvrstavanja.

Sa stjecanjem alžirske nezavisnosti, Jugoslavija je odgovorila na potrebe Alžira nastavkom pomoći u izgradnji države. Podrška se očitovala u prenošenju iskustva samoupravnog socijalizma, trgovinskom razmjenom stimuliranom povoljnim kreditima, slanjem svojih stručnjaka u okviru tehničke pomoći, nastavkom humanitarne pomoći te obrazovanjem alžirskog stručnog kadra putem osposobljavanja radnika i stipendiranja studenata. S obzirom na to da u stvarnosti nije mogla značajnije utjecati na izgradnju alžirske države, posebice na njezin ekonomski razvoj, karakteristike pomoći govore u prilog tomu da je ona Jugoslaviji primarno služila kao sredstvo za izgradnju meke moći. Za jugoslavenske vlasti Alžir je predstavljao strateški važnu državu, jer su preko nje mogle proširiti utjecaj na ostale afro-azijske zemlje. Međutim, identičnih stavova bila je Kina, koja se također borila za utjecaj u Africi i ostatku Trećega svijeta. Stoga je kinesko vodstvo nastojalo srušiti kredibilitet Jugoslavije, što je bitan preduvjet efikasnosti meke moći.

Vanjskopolitički stavovi Alžira u promatranom razdoblju svjedoče o jugoslavenskoj izgradnji meke moći. Premda nisu bili u potpunosti identični zbog kineskih pritisaka, ali i pragmatičnog alžirskog stava, velikim su dijelom bili u skladu s interesima Jugoslavije. Jer primarni cilj politike prema Alžiru upravo je bila podrška za politiku nesvrstavanja, koja je bila direktno vezana uz jugoslavenske nacionalne interese (dijagram 1.). Također, postojali su ekonomski i ideološki motivi poput otvaranja novog tržišta i uvoza sirovina te širenja samoupravnog socijalizma. Premda u ekonomskom aspektu Jugoslavija nije profitirala jer su vlasti pogrešno procijenile privredne mogućnosti Alžira i vlastite sposobnosti, ekonomske su veze doprinijele jačanju imidža države. Međutim, valja primijetiti da je Jugoslavija zanemarila kulturnu sferu suradnje, koja bi njezinu meku moć stavila na čvršće temelje. U konačnici, pitanje dosega, efikasnosti i uspjeha jugoslavenske meke moći u Trećem svijetu ostaje otvoreno za daljnja i detaljnija istraživanja.

Dijagram 1. Pojednostavljeni prikaz djelovanja Jugoslavije prema Alžiru

Bibliografija

Objavljeni primarni izvori

1. „Alžir“, *Atlas svijeta*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1963, 79-80.
2. „Who Opposes Negotiations?“, *Vietnam Perspectives* 1, 2 (1965), 42-54.
3. BEŠKER, Inoslav, PRIBIĆEVIĆ, Novak, ur., *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije: studije i dokumenti*, Centar društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske, Zagreb, 1979.
4. CHARPENTIER, Jean, „La reconnaissance du G.P.R.A.“, *Annuaire français de droit international* 5 (1959) 799-816.
5. MANDIĆ, Blažo, *Tito u dijalogu sa svetom*, Agencija Mir, Novi Sad, 2005.
6. MANDIĆ, Blažo, *S Titom: četvrt veka u Kabinetu*, Dan Graf, Beograd, 2012.
7. MATES, Leo, *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Nolit, Beograd, 1976.
8. MIJALKOVIĆ, Sava, BRAJOVIĆ, Aleksa, *Gosti socijalističke Jugoslavije*, Privredna štampa, Beograd, 1980.
9. MILENKOVIĆ, Milutin, *Sa alžirskim ustanicima*, Mlado pokolenje, Beograd, 1960.
10. MILIĆEVIĆ, Obren, *Predsednik Tito u Africi*, Kultura, Beograd, 1961.
11. MILOŠEVIĆ, Miladin, PANTELIC, Nada, ur., *Jugoslovensko - Alžirski odnosi 1956-1979*, Arhiv Jugoslavije, Beograd, 2014.
12. PEČAR, Zdravko, *Alžir*, Sedma sila, Beograd, 1965.
13. PEČAR, Zdravko, „Negde u Alžiru“, OSTOJIĆ, Stevo, ur., *Treći svjetski mir: historija pisana oružjem*, Stvarnost, Zagreb, 1966, 109-113.
14. PEČAR, Zdravko, *Alžir do nezavisnosti*, Prosveta, Beograd, 1967.
15. RADENKOVIĆ, Đorđe, *Tito: susreti sa državniciima sveta*, Mladost, Beograd, 1975.
16. RAJKOVIĆ, Mata, „Intervju Ben Belle u Vjesniku“, OSTOJIĆ, Stevo, ur., *Treći svjetski mir: historija pisana oružjem*, Stvarnost, Zagreb, 1966, 284-286.
17. STANIĆ, Milan, „Od SKOJ-a do Saveza socijalističke omladine“, *Polja: časopis za književnost i teoriju* 24, 248 (1979), 1-4.
18. STANOJEVIĆ, Tihomir, ur., *Selected speeches and articles: 1941 – 1961*, Naprijed, Zagreb, 1963.
19. STUPARIĆ, Darko, *Diplomati izvan protokola: ambasadori Titove Jugoslavije*, Centar za kulturnu djelatnost SSO, Zagreb, 1978.
20. ŠTAUBRINGER, Zvonko, *Tito: građanin sveta*, Radnička štampa, Beograd, 1974.

Sekundarni izvori

1. ARNOLD, James R., *Jungle of Snakes: A Century of Counterinsurgency Warfare from the Philippines to Iraq*, Bloomsbury Publishing, New York, 2010.
2. ATKINSON, Carol, „Does Soft Power Matter? A Comparative Analysis of Student Exchange Programs 1980–2006“, *Foreign Policy Analysis* 6, 1 (2010), 1-22.
3. BERRIDGE, Geoff R., „Public Diplomacy“, *Diplomacy: Theory and Practice*, Palgrave Macmillan, London, 2015, 179-191.
4. BOGETIĆ, Dragan, *Nova strategija spoljne politike Jugoslavije 1956-1961*, Institut za savremenu istoriju, Beograd, 2006.
5. BOGETIĆ, Dragan, „Početak vijetnamskog rata i jugoslovensko-američki odnosi“, *Istorija 20. veka* 1 (2007.), 91–116.
6. BONDŽIĆ, Dragomir, „Studenti iz Alžira u Jugoslaviji 1958-1965“, MILOŠEVIĆ, Miladin, ur., *Jugoslavija – Alžir: zbornik radova sa naučne konferencije*, Arhiv Jugoslavije, Beograd, 2013, 141-162.
7. BONDŽIĆ, Dragomir, „Školovanje studenata iz zemalja u razvoju kao deo spoljne politike Jugoslavije 1950-1961“, *Annales, Series Historia et Sociologia* 24, 4 (2014), 637-648.
8. BYRNE, Jeffrey J., „Beyond Continents, Colours, and the Cold War: Yugoslavia, Algeria, and the Struggle for Non-Alignment“, *The International History Review* 37, 5 (2015), 912-932.
9. BYRNE, Jeffrey J., *Mecca of Revolution: Algeria, Decolonization, and the Third World Order*, Oxford University Press, Oxford, 2016.
10. DIMIĆ, Ljubodrag, *Jugoslavija i Hladni rat: Ogledi o spoljnoj politici Josipa Broza Tita (1944-1974)*, Arhipelag, Beograd, 2014.
11. ESTIVAL, Bernard, „The French navy and the Algerian war“, *Journal of Strategic Studies* 25, 2 (2002), 79-94.
12. EVANS, Martin, *Algeria: France's Undeclared War*, Oxford University Press, Oxford, 2012.
13. FRIEDMAN, Jeremy, *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Competition for the Third World*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2015.
14. FUKUYAMA, Francis, *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*, Cornell University Press, Ithaca, 2004.
15. GALLAROTTI, Giulio M., „Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used“, *Division II Faculty Publications*, 2011.

16. GHETTAS, Mohammed L., *Algeria and the Cold War: International Relations and the Struggle for Autonomy*, I. B. Tauris, London, 2017.
17. GILPIN, Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, New York, 1981.
18. HORNE, Alistair, *A Savage War of Peace: Algeria 1954-1962*, New York Review of Books, New York, 2011.
19. JAKOVINA, Tvrtko, *Treća strana Hladnog rata*, Fraktura, Zaprešić, 2011.
20. KIMCHE, David, *The Afro-Asian Movement: Ideology and Foreign Policy of the Third World*, Halstead Press, New York, 1973.
21. MANHEIM, Jarol B., *Strategic Public Diplomacy and American Foreign Policy: The Evolution of Influence*, Oxford University Press, Oxford, 1994.
22. MELISSEN, Jan, „The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice“, MELISSEN, Jan, ur., *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Palgrave Macmillan, London, 2005, 3-27.
23. MITROVIĆ, Andrijana, „Međunarodna razvojna saradnja Jugoslavije kroz stipendiranje stranih studenata i stručnjaka 1945. – 1965. i tragovi ove saradnje u Srbiji danas“, *Razvojna suradnja kroz nasljeđe Pokreta nesvrstanih*, CROSOL, 2015, 114-153.
24. NAYLOR, Philip C., *France and Algeria: A History of Decolonization and Transformation*, University Press of Florida, Gainesville, 2000.
25. NYE, Joseph, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, PublicAffairs, New York, 2004.
26. NYE, Joseph, „Public Diplomacy and Soft Power“, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616, 1 (2008), 94-109.
27. OTTAWAY, David, OTTAWAY, Marina, *Algeria: The Politics of a Socialist Revolution*, University of California Press, Berkeley, 1970.
28. PETROVIĆ, Dragan, „Francusko-jugoslovenski odnosi u vreme alžirskog rata: godina 1961.“, *Časopis Arhiv* 6, 1-2 (2005), 116-127.
29. PETROVIĆ, Dragan, *Francusko-jugoslovenski odnosi u vreme Alžirskog rata 1952-1964*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009.
30. PETROVIĆ, Vladimir, *Titova lična diplomatija: studije i dokumentarni prilozi*, Institut za savremenu istoriju, Beograd, 2010.
31. PETROVIĆ, Vladimir, „Jugoslovenska samit-diplomatija 1944-1961“, *Jugoslovenska diplomatija 1945-1961.: zbornik radova*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2012, 112-132.

32. ROBIN, Marie-Monique, *Escadrons de la mort, l'école française*, Éditions La Découverte, Paris, 2008.
33. RUBINSTEIN, Alvin Z., *Yugoslavia and the Nonaligned World*, Princeton University Press, Princeton, 1970.
34. SELINIĆ, Slobodan, „Omladina gradi Jugoslaviju (Savezne omladinske radne akcije u Jugoslaviji 1946–1963)“, *Arhiv: Časopis Arhiva Srbije i Crne Gore* 6, 1-2, (2005), 87–100.
35. SHINN, David H., EISENMAN, Joshua, *China and Africa: A Century of Engagement*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2012.
36. SLADOJEVIĆ, Ana, *Muzej afričke umetnosti: konteksti i reprezentacije*, Muzej afričke umetnosti, Beograd, 2014.
37. STARR, John B., *Continuing the Revolution: The Political Thought of Mao*, Princeton University Press, Princeton, 1979.
38. STORA, Benjamin, *Algeria, 1830-2000: A Short History*, Cornell University Press, Ithaca, 2004.
39. TODIĆ, Katarina, „A Traditional Friendship? France and Yugoslavia in the Cold War World, 1944–1969“, doktorska disertacija, McMaster University, 2015.
40. TOT, Dora, „Alžirski rat za nezavisnost 1954. – 1962“, *Rostra: časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru* 8, 8 (2017), 223-232.
41. VUČETIĆ, Radina, „Yugoslavia, Vietnam War and Antiwar Activism“, *Tokovi istorije* 2 (2013), 165-180.
42. WALTZ, Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison Wesley, Reading, 1979.
43. WATSON, William E., *Tricolor and Crescent: France and the Islamic World*, Greenwood Publishing Group, Westport, 2003.
44. WESTAD, Odd Arne, *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

Novinski izvori i časopisi

1. *Borba*, 1964.
2. *Ekonomska politika*, 1965.
3. *Jugoslovenski pregled: informativno-dokumentarni priručnik o Jugoslaviji*, 1960.
4. *Komercijalne novine*, 1964.
5. *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, 1962-1965.

Internetski izvori

1. APODACA, Clair, "Foreign Aid as a Foreign Policy Tool", *Oxford Research Encyclopedia of Foreign Policy Analysis*, 2017.
(<http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-332>, 28.7.2018.)
2. BAJIĆ, Đorđe, „In memoriam: Stevan Labudović (1926-2017)“, *Filmski Centar Srbije*, 2017. (<http://www.fcs.rs/17811/>, 22.8.2018.)
3. Central Intelligence Agency, *Intelligence Study: The Positions of Hanoi, Peking, and Moscow on the Issue of Vietnam Negotiations 1962 to 1966*, 1966.
(<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/esau-29.pdf>, 18.8.2018.)
4. ECPAD, *Déchargement de la cargaison du cargo Slovenija arraisonné par deux unités de la Marine nationale*, 2010. (<http://www.ecpad.fr/dechargement-de-la-cargaison-du-cargo-slovenija-arraisonne-par-deux-unites-de-la-marine-nationale/>, 25.7.2017.)
5. LABUDOVIĆ, Stevan, „Stevan Labudović - Rat u Alžiru, 1960.“, *Filmske novosti*, n.d. (<http://www.filmskenovosti.rs/istorija>, 25. 7. 2018.)
6. *Memorandum of Conversation from the Meeting between Premier Zhou Enlai and the Algerian Ambassador to China Mohamed Yala*, History and Public Policy Program Digital Archive, 1964. (<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/118723>, 28.8.2018.)
7. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (MVEP), *Mirko Bolfek: veleposlanik*, (<http://www.mvep.hr/hr/predstavnistva/poslanici/bolfek-mirko/>, 27.8.2017.)
8. NYE, Joseph, „Soft Power and Higher Education“, *Forum for the Future of Higher Education*, *Educause*, 2015. (<https://library.educause.edu/resources/2005/1/soft-power-and-higher-education>, 30.8.2018.)
9. Poslovni dnevnik, *Kliring – Leksikon*, n.d. (<http://www.poslovni.hr/leksikon/kliring-1422>, 24.2.2018.)
10. *Record of Conversation between Soviet Ambassador to China S. V. Chervonenko and Chinese Prime Minister Zhou Enlai on 13 April 1965*, History and Public Policy Program Digital Archive, 1965. (<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/112454>, 28.8.2018.)
11. United Nations General Assembly (UNGA), *Question of Algeria*, A/RES/1012(XI), 15.2.1957. (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/340/16/IMG/NR034016.pdf?OpenElement>, 28.7.2017.)

12. United Nations General Assembly (UNGAA), *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, A/RES/1514(XV), 14.12.1960.
(<https://www.sfu.ca/~palys/UN-Resolution%201514.pdf>, 28.7.2017.)
13. United Nations General Assembly (UNGAB), *Question of Algeria*, A/RES/1573(XV), 19.12.1960. ([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1573\(XV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1573(XV)), 28.7.2017.)
14. United Nations Treaty Series, *India and People's Republic of China: Agreement (with exchange of notes) on trade and intercourse between Tibet Region of China and India Signed at Peking*, 299, 4307 (1954), 57-81.
(<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20299/v299.pdf>, 30.7.2018.)